

Internationaliserings- agenda Hoger Onderwijs

14 mei 2018

**Vereniging
Hogescholen**

VSNU

vereniging van universiteiten
association of universities
THE NETHERLANDS

Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs

14 mei 2018

Inhoud

Managementsamenvatting	4
Inleiding	6
Vooraf: uitgangspositie hogescholen en universiteiten.....	10
1. Inclusief internationaliseren gericht op kwaliteit.....	16
1.1 Kwalitatief hoogwaardige internationalisering in opleidingen	17
1.2 Inclusieve gemeenschappen	18
1.3 Gebalanceerde international classroom	20
1.4 Integraal taalbeleid.....	21
2. Aantrekken en binden van internationaal talent	28
2.1 Voldoende huisvesting voor internationale studenten.....	29
2.2 Verhoging van de blijfkans	32
3. Versterken internationale positionering	36
4. Meer balans in mobiliteit door stimuleren uitgaande mobiliteit.....	42
4.1 Vergroten uitgaande studiepuntmobiliteit	43
4.2 Vergroten uitgaande diplomamobiliteit.....	44
Slotoverweging: waar zet Nederland op in?	48
Bijlage 1 – Definitie en meerwaarde van internationalisering.....	52
Bijlage 2 – Mobiliteitstrends.....	57
Bijlage 3 – Taalbeleid.....	66
Bijlage 4 – Kosten en baten van internationale studenten	69
Bijlage 5 – Ontwikkelingen in buurlanden.....	71

Managementsamenvatting

De Nederlandse hogescholen en universiteiten hebben – in lijn met overheidsbeleid – de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in internationalisering van onderwijs en onderzoek. Uitgangspunt daarbij is dat internationalisering geen doel op zich is en internationalisering van meerwaarde moet zijn voor de kwaliteit van hoger onderwijs en onderzoek. Internationalisering draagt bij aan de drie kernfuncties van onderwijs: socialisatie, persoonsvorming en kwalificatie. Bovendien is het open en internationale karakter van onze hogescholen en universiteiten één van de redenen waarom Nederland internationaal toonaangevend is op onderwijs- en onderzoeksgebied. Hogescholen en universiteiten blijven derhalve inzetten op internationalisering die:

1. bijdraagt aan onze hoge onderwijs- en onderzoekskwaliteit;
2. de internationale positionering van Nederland als kennissamenleving versterkt, mede met het oog op mondiale uitdagingen;
3. bijdraagt aan het adresseren van de behoeften en tekorten van de arbeidsmarkt.

Tegelijkertijd wordt steeds duidelijker dat internationalisering uitdagingen met zich meebrengt. Onderwijsinstellingen merken dat het in een open onderwijssysteem en globaliserende wereld in toenemende mate lastig is om te sturen op de instroom van studenten. Dit heeft geleid tot urgente vraagstukken, bijvoorbeeld op gebied van taalbeleid, huisvesting, toegankelijkheid en inclusiviteit.

Het is de maatschappelijke verantwoordelijkheid van hogescholen en universiteiten om deze vraagstukken te adresseren en zich te blijven inzetten voor de kwaliteit van internationalisering, die zo belangrijk is voor studenten, docenten, onderzoekers en de Nederlandse samenleving. In deze agenda benoemen de hogescholen en universiteiten de acties die hiervoor nodig zijn. Instellingen nemen hierin zelf de verantwoordelijkheid om acties uit te voeren, maar ze hebben ook nauwe betrokkenheid nodig van andere belanghebbenden, zoals de overheid. De benodigde acties zijn uitgewerkt aan de hand van vier speerpunten:

1. Inclusief internationaliseren gericht op kwaliteit

- Om ervoor te zorgen dat internationalisering het onderwijs en de onderwijsgemeenschap versterkt, maken hogescholen en universiteiten werk van:
  - Kwalitatief hoogwaardige internationalisering: bijvoorbeeld door docenten trainingen aan te bieden op het gebied van taalvaardigheid, interculturele vaardigheden, didactiek en het omgaan met een diverse studentengroep.
  - Inclusieve gemeenschappen: bijvoorbeeld door een inclusieve inrichting van de medezeggenschap en activiteiten gericht op de academische en sociale integratie van studenten en medewerkers.
  - Integraal taalbeleid: onderdeel hiervan is onder andere het vastleggen van de onderwijstaal in de OER. Voor de toegankelijkheid wordt afstemming gezocht voor het behoud van Nederlandstalig aanbod van bacheloropleidingen op landelijk niveau. Het niveau Engels van docenten wordt geborgd en er is aanbod van onderwijs aan studenten gericht op Nederlandse en Engelse taalvaardigheid.
- Van de rijksoverheid hebben hogescholen en universiteiten op zeer korte termijn extra instrumenten nodig om te sturen op beheersing van de instroom van internationale studenten, bijvoorbeeld het mogelijk maken van een onderscheiden Engelstalige 'track' waarvoor specifieke toelatingscriteria zijn toegestaan. Dit met het oog op een diverse international classroom en de toegankelijkheid van opleidingen.

2. Aantrekken en binden van internationaal talent

- Adequate huisvesting is een cruciale randvoorwaarde voor het aantrekken van internationaal talent. Om dit te realiseren:
  - Maken hogescholen en universiteiten werk van structureel lokaal overleg met gemeenten en huisvesters en het verbeteren van de informatievoorziening aan studenten.
  - Is het noodzakelijk dat de rijksoverheid de referentieraming verbetert en afspraken met huisvesters maakt over de toepassing van de huurwetgeving.
- Voor de Nederlandse economie is het belangrijk dat internationaal talent hier blijft. Om de blijfkans van internationale studenten te verhogen:
  - Zorgen universiteiten en hogescholen voor het aanbod van Nederlands taalonderwijs.
  - Moet de rijksoverheid inzetten op een vervolg op 'Make it in the Netherlands'.

3. Versterken internationale positionering

- Hogescholen en universiteiten versterken de internationale positionering van de Nederlandse kennissector door:
  - Gezamenlijke(buitenlandse) externe presentatie onder de noemer van 'Study & Research in the Netherlands'.
  - Het vaststellen van speerpuntlanden voor gezamenlijke profilering.
  - Het versterken van de internationale en Europese netwerken en actieve participatie in de opzet van 20 Europese universitaire netwerken (van de EU).
- Samen met partners willen hogescholen en universiteiten ervoor zorgen dat:
  - Kennisinstellingen standaard onderdeel uitmaken van grote economische missies.
  - Buitenlandse missies door bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid gezamenlijk voorbereid worden.
  - Nederland een top-5 positie voor het aantrekken van internationaal talent inneemt.
  - Nederland een blijvende bijdrage levert aan duurzame ontwikkelingsdoelen, zoals met name de Sustainable Development Goals en dat deze bijdrage ook internationaal zichtbaar is.

4. Meer balans in mobiliteit

- Hogescholen en universiteiten stimuleren uitgaande mobiliteit door:
  - Informatievoorziening en beurzen strategisch te richten op groepen studenten voor wie het niet vanzelfsprekend is om een periode in het buitenland te studeren.
  - Het aantal internationale joint programmes verder uit te breiden.
  - Kennis en ervaring te delen met instellingen in andere Europese landen.
- Het vergroten van de uitgaande mobiliteit is enkel mogelijk wanneer de rijksoverheid:
  - Zich hard maakt voor voltooiing van de Europese Hoger Onderwijsruimte.
  - (Financiële) barrières voor studie in het buitenland wegneemt.
  - Zich hard maakt voor verhoging van het Erasmus+-budget.

De verwachting is dat de belangstelling van internationale studenten voor Nederland de komende jaren enkel toeneemt. In de voorliggende agenda wordt uitgegaan van een beheersing van de groei van internationale studenten (bij doortrekken huidige trends naar 1 op 14 internationale studenten in het hbo en 1 op 5 in het wo in 2025) waarvan het tempo lokaal door instellingen in samenspraak met studenten, docenten en de betrokken lokale overheid wordt bepaald. Indien een andere inzet wordt overwogen, bijvoorbeeld in het licht van tekorten in de arbeidsmarkt of verder reikende ambities van Nederland als kenniseconomie, dan vergt dit verdere stappen en een bredere maatschappelijke afweging in ambities en capaciteit.

Inleiding

Kwaliteit als doel, internationalisering als middel

Nederland heeft de reputatie een open en internationaal georiënteerde samenleving te zijn. Dit is een belangrijke kernwaarde en deel van onze identiteit. Open en internationaal georiënteerd hoger onderwijs is hier integraal onderdeel van. De Nederlandse hogescholen en universiteiten hebben – in lijn met het overheidsbeleid¹ – de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in internationalisering van onderwijs en onderzoek. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat internationalisering een belangrijk onderdeel vormt van onze opdracht: het verzorgen van kwalitatief hoogwaardig onderwijs en onderzoek. Internationalisering is dus geen activiteit of doel op zich, maar levert een bijdrage aan de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. Internationalisering moet passen bij de maatschappelijke functie van hogescholen en universiteiten, die er primair zijn voor alle groepen in de Nederlandse samenleving, en bij onze identiteit en cultuur.

Internationalisering kent vele vormen. Het is meer dan mobiliteit, een diverse herkomst van studenten of het veranderen van de instructietaal. Het betekent bijvoorbeeld ook het integreren van grensoverschrijdende vraagstukken, interculturele vaardigheden en diverse (culturele) perspectieven in het curriculum. Alle instellingen maken daarin zelf keuzes die passen bij hun profiel en de specifieke sectoren. Zij kijken op welke manier internationalisering de kwaliteit van onderwijs en onderzoek en de voorbereiding van studenten op de arbeidsmarkt kan versterken.

Internationalisering is van grote meerwaarde voor ons hoger onderwijs en onderzoek. Kwalitatief goed onderzoek vraagt immers om samenwerking en debat met collega's uit binnen- en buitenland. Daarnaast draagt internationalisering bij aan de drie kernfuncties van onderwijs: socialisatie, persoonsvorming en kwalificatie. Zo leren studenten omgaan met diversiteit en doen zij interculturele vaardigheden op. Zij worden beter voorbereid op een arbeidsmarkt die vraagt om afgestudeerden die om kunnen gaan met mondiale vraagstukken en oog hebben voor een internationale context.²

In dit licht formuleerden de Vereniging Hogescholen en de Vereniging van Universiteiten in 2014 in de Gezamenlijke Visie Internationaal drie ambities: het uitrusten van studenten met internationale vaardigheden; het versterken van de bijdrage van internationale studenten en staf; meer synergie in de branding van Nederland in het buitenland. Op weg naar deze ambities zijn de afgelopen vier jaar flinke stappen gezet. Denk aan een toename van programma's waarin internationale vraagstukken centraal staan, een uitbreiding van het concept *international classroom* en het groeiend aantal Nederlandse studenten dat de kans krijgt naar het buitenland te gaan. Ook zien we een toenemende bijdrage van internationale staf aan het onderzoek op universiteiten en hogescholen.

---

¹ Zie bijvoorbeeld de brief van staatssecretaris Rutte uit 2004 (Kamerstuk 29800 VIII, nr. 72), de internationaliseringsagenda 'Grenzeeloos Goed' van minister Plasterk uit 2008 (Kamerstuk 31288, nr. 44), de visiebrief internationalisering van het onderwijs van minister Bussemaker uit 2014 (Kamerstuk 22452, nr. 41) en de brief van minister Bussemaker van 19 september 2016 'De waarde(n) van de wereld – Voortgangsbrief over de internationale dimensie van ho en mbo'. Ook de afspraken die met de onderwijsinstellingen zijn gemaakt over verdere profilering, hebben bijgedragen aan inzet op internationalisering.

² Zie ook het recent verschenen rapport van de stuurgroep-Buijink (DTIB, 2017).

Hoge ambities vragen om blijvende inzet

De ambities van hogescholen en universiteiten zijn onverminderd hoog. Wat we graag willen is dat instellingen en opleidingen, in aansluiting op hun profiel, hun internationaliseringsbeleid zodanig vormgeven dat het:

1. bijdraagt aan onze hoge onderwijs- en onderzoekskwaliteit;
2. de internationale positionering van Nederland als kennissamenleving versterkt, mede met het oog op mondiale uitdagingen;
3. bijdraagt aan het adresseren van de behoeften en tekorten van de Nederlandse arbeidsmarkt.

Tegelijkertijd blijkt, zeker nu we bij universiteiten een snelle groei van internationale studenten zien, dat internationalisering uitdagingen met zich mee brengt. Er is sprake van urgente vraagstukken, bijvoorbeeld op het gebied van taalbeleid, huisvesting, toegankelijkheid en inclusiviteit. De hoge kwaliteit en goede reputatie van het Nederlandse hoger onderwijs leiden op sommige plekken tot een forse groei van het aantal internationale studenten. Ook internationale ontwikkelingen, zoals de Brexit, spelen hierbij een rol. De internationale vraag naar kwalitatief hoogwaardig hoger onderwijs is vele male groter dan het aanbod. En studenten weten, zeker met behulp van sociale media, hier steeds beter de weg naar te vinden. Dat maakt de internationale vraag in toenemende mate onvoorspelbaar.

Het waarmaken van onze ambities en het adresseren van deze uitdagingen, vraagt om afstemming en actie. Grotendeels krijgt dit vorm op het niveau van individuele instellingen en opleidingen, in samenwerking met hun regionale partners. Echter, er is ook een aantal ambities en uitdagingen dat op landelijk niveau gezamenlijke afstemming en inzet vraagt. Dit betreft bijvoorbeeld de ambities op het gebied van internationale profilering. Voor de universiteiten doen zich ook uitdagingen voor zoals het bewaken van toegankelijkheid. Daarvoor zullen de universiteiten waar dit speelt onderling meer afstemming zoeken en de ontwikkelingen gezamenlijk monitoren. Aan de overheid vragen we om aanvullende instrumenten teneinde op instellingsniveau beter in staat te zijn om te sturen op balans in de internationale instroom.

Huidige prognoses als uitgangspunt

Bij het formuleren van deze agenda zijn we uitgegaan van de op dit moment verwachte groei van het aantal internationale studenten. De hogescholen en universiteiten hebben op stelselniveau geen ambities om deze groei te bespoedigen of te vergroten. Dit neemt niet weg dat deze versnelde groei zich wel zou kunnen voordoen: het Nederlandse hoger onderwijs is een open systeem en onvoorziene internationale ontwikkelingen, denk aan de Brexit, kunnen van grote invloed zijn op de instroom van internationale studenten. Deze ontwikkelingen moeten op een gecontroleerde manier het hoofd geboden kunnen worden.³ Ook zou de overheid of het bedrijfsleven de ambitie kunnen uitspreken om, gezien tekorten op de arbeidsmarkt, meer internationale studenten aan te trekken. Een dergelijke versnelde groei gaat het huidige absorptievermogen van de instellingen te boven en is dus enkel realistisch als deze met politieke wil en extra investeringen gepaard gaat. In de slotoverweging van deze agenda beschrijven we wat er nodig zou zijn om een dergelijke forse toename van het aantal internationale studenten te faciliteren.

---

³ In bijlage 2 worden de trends op het gebied van internationale mobiliteit nader toegelicht.

Een agenda met vier speerpunten

We willen als hogeronderwijsinstellingen onverminderd tot de top van de wereld blijven behoren. In dat licht benoemen de Vereniging Hogescholen en de Vereniging van Universiteiten in deze agenda vier speerpunten:

1. Inclusief internationaliseren gericht op kwaliteit;
2. Aantrekken en binden van internationaal talent;
3. Versterken internationale positionering;
4. Meer balans in mobiliteit.

In de hoofdstukken identificeren we per speerpunt enerzijds acties die de hogescholen en universiteiten zelf lokaal zullen oppakken en anderzijds maatregelen en faciliterende instrumenten op stelselniveau waar we andere partijen (zoals de rijksoverheid, Netwerk Kennissteden⁴, VNO-NCW/MKB-Nederland en Nuffic) voor nodig hebben. In de bijlagen wordt dieper ingegaan op het belang van internationalisering (bijlage 1), de feiten en cijfers ten aanzien van mobiliteit (bijlage 2), het taalbeleid van instellingen (bijlage 3) en de kosten en baten van mobiliteit (bijlage 4). In bijlage 5 worden beleidsontwikkelingen in buurlanden kort in kaart gebracht.

Deze agenda is tot stand gekomen na consultatie van een groot aantal direct betrokken partijen die van cruciaal belang zijn voor het succesvol vormgeven van de internationalisering van het hoger onderwijs. We bedanken de volgende organisaties voor hun input: ESN, ISO, LSVb, Kences, ministerie van BZ, ministerie van BZK, ministerie van EZK, ministerie van OCW, VNO-NCW, Netwerk Kennissteden Nederland & Nuffic.

---

⁴ Het Netwerk Kennissteden Nederland bestaat uit de 12 universiteitssteden en hun universiteiten en hogescholen, de VSNU, de Vereniging Hogescholen en Kences.

Vooraf: uitgangspositie hogescholen en universiteiten

Verschillende uitgangsposities...

Internationalisering is voor zowel de hogescholen als de universiteiten van groot belang. Echter, de sectoren verschillen als het gaat om de uitgangspositie en de ontwikkeling tot nu toe. In deze agenda gaan sommige passages daarom specifiek in op het hbo, wo of specifieke vakgebieden daarbinnen.

Uitgangssituatie hogescholen

Het hbo kent een grote diversiteit aan opleidingen: van lerarenopleidingen en zorgopleidingen tot hospitality en techniek. Ook is de diversiteit tussen instellingen groot: van 400 studenten tot 45.000 studenten. De mate waarin een instelling of opleiding internationaliseert moet ook in dit licht gezien worden; per opleiding wordt bezien in welke mate en vorm internationalisering gestalte krijgt. Het uitgangspunt is dat hbo-opleidingen Nederlandstalig zijn. Daarnaast bestaat de variant van een opleiding met een Nederlandstalige track naast de Engelstalige track, met uitzondering van een aantal specifieke sectoren waarvan de beroepspraktijk internationaal is.

Een deel van de hbo-opleidingen heeft een sterk internationaal karakter. Zo is in de agro & food sector een buitenlandstage gemeengoed (61%) en kennen opleidingen in de kunstsector, hospitality management en international business een relatief grote instroom aan buitenlandse studenten. Andere opleidingen hebben een sterk nationale of regionale focus. Lerarenopleidingen kennen bijvoorbeeld bijna geen internationale studenten en een beperkte uitgaande studiepuntmobiliteit (15%). Desondanks komen ook bij deze opleidingen internationale vaardigheden aan bod in het curriculum. Zo wordt van een toekomstige leraar in het basisonderwijs wereldburgerschap en een goede omgang met kinderen (en ouders) van verschillende culturen verwacht.

Hogescholen kennen een aantal specifieke uitdagingen. Zo zetten zij in op een sterkere gezamenlijke positionering van de hogeschool als University of Applied Sciences (UAS) in Europa. Dat is onder meer van belang voor de toegang tot en participatie in Europese (onderzoeks)programma's en internationale samenwerking tussen instellingen. Daarnaast is er de afgelopen jaren sprake van een grote internationale erkenning van het hbo als onderwijstype dat de kloof tussen opleiding en arbeidsmarkt kan verkleinen. Vanuit onder meer China en Brazilië is er concrete interesse om te leren van het Nederlandse hoger beroepsonderwijs.

Uitgangspositie universiteiten

De Nederlandse universiteiten hebben een sterk internationaal karakter. Met name als het gaat om wetenschappelijk onderzoek is sprake van omvangrijke internationale samenwerking en mobiliteit van onderzoekers. Zo is ruim 30% van het wetenschappelijk personeel van de Nederlandse universiteiten afkomstig uit het buitenland. Voor promovendi gaat het om bijna 50%. Internationale mobiliteit en grensoverschrijdende samenwerking in onderzoeksprojecten zijn voor de universiteiten cruciale randvoorwaarden om kwalitatief hoogwaardig en baanbrekend onderzoek uit te kunnen voeren.

Ook bij de versterking van de kwaliteit van het wetenschappelijk onderwijs speelt internationalisering een grote rol. Het is de universiteiten gelukt om, in lijn met het beleid van de rijksoverheid, de afgelopen jaren een flinke internationaliseringsslag te maken. In steeds meer opleidingen is aandacht voor internationale vraagstukken en thema's en steeds meer Nederlandse studenten gaan voor een deel van hun studie naar het buitenland. Met name de laatste drie jaar is er ook een sterke stijging van het aantal internationale studenten in Nederland.

De universiteiten zien dat internationalisering de kwaliteit van onderwijs ten goede komt en willen hun inzet dus continueren. Tegelijkertijd zien we dat de snelle ontwikkelingen van de afgelopen jaren

een aantal aandachtspunten hebben blootgelegd. Het gaat bijvoorbeeld om vraagstukken op het gebied van taalbeleid, huisvesting en toegankelijkheid. De universiteiten willen deze vraagstukken samen met de overheid actief adresseren, om er zo voor te zorgen dat internationalisering de kwaliteit van onderwijs blijft versterken.

...en een gedeelde visie op het belang van internationalisering

Dat de uitgangspunten van beide sectoren en individuele instellingen en opleidingen verschilt, betekent niet dat er verschillend wordt gedacht over het belang van internationalisering: de potentiële meerwaarde van internationalisering staat buiten kijf. In deze paragraaf laten we zien wat de meerwaarde van internationalisering is voor de drie functies van onderwijs (socialisatie, persoonsvorming en kwalificatie) en waarom het van belang is voor het oplossen van maatschappelijke problemen. Ook gaan we kort in op het belang van internationalisering voor onderzoek.

Internationalisering en socialisatie

Door internationalisering komen studenten in aanraking met andere culturen. Door deze ervaring worden studenten gestimuleerd om te reflecteren op hun eigen cultuur en traditie. Internationalisering raakt daarmee de kern van socialisatie.

De manier waarop de aanraking met andere culturen vorm krijgt kan sterk verschillen. Dit kan door een stage of studieverblijf in het buitenland, maar ook in de 'international classroom'. Binnen dit onderwijsconcept wordt actief ingespeeld op de diversiteit van de studentenpopulatie. Door samen aan (internationale) vraagstukken te werken, doen studenten interculturele competenties op en leren ze werken in diverse teams. Dit levert creatieve en toepasbare oplossingen op vanuit diverse perspectieven en studenten leren hun kennis toe te passen in nieuwe contexten. Het goed inrichten van de international classroom maakt het mogelijk voor alle Nederlandse studenten, ook voor hen die niet in de gelegenheid zijn om naar het buitenland te gaan, om te leren omgaan met diversiteit en interculturele vaardigheden op te doen. Zo wordt door internationalisering 'at home' bevorderd dat er gelijke kansen zijn voor alle studenten om te profiteren van internationalisering.

Internationalisering en persoonsvorming

Door internationalisering ontwikkelen studenten zich tot autonome, zelfredzame en onafhankelijke personen. Gevoelens van ongemak en onbegrip (wrijving) zijn inherent onderdeel van het proces van persoonsvorming. Studenten ontwikkelen hierdoor een eigen persoonlijkheid en kritische blik. Het ervaren van de verschillende inzichten en perspectieven van verschillende landen en culturen draagt daaraan bij.

Internationalisering en kwalificatie

Door globalisering en een multiculturele samenleving komen afgestudeerden ook op de Nederlandse arbeidsmarkt steeds meer in aanraking met internationale of interculturele uitdagingen. Voor studenten is het daarom van belang dat zij in hun opleiding internationale inzichten en kennis tot zich kunnen nemen en met 21ste -eeuwse vaardigheden worden voorbereid op het werken aan mondiale vraagstukken in een internationale context (Taskforce landenstrategie, 2017).

Bijdrage internationalisering aan de oplossing van maatschappelijke problemen

Het open en internationale karakter van ons hoger onderwijs en onderzoek is van toenemend belang voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Als deel van de wereldgemeenschap wordt Nederland in toenemende mate geconfronteerd met grensoverschrijdende uitdagingen – op het gebied van bijvoorbeeld klimaat, gezondheid, veiligheid en voedsel – die alleen in internationale samenwerking en door de ontwikkeling en toepassing van nieuwe kennis kunnen worden opgepakt. Met gerichte aandacht voor deze internationale vraagstukken, bijvoorbeeld aan de hand van de

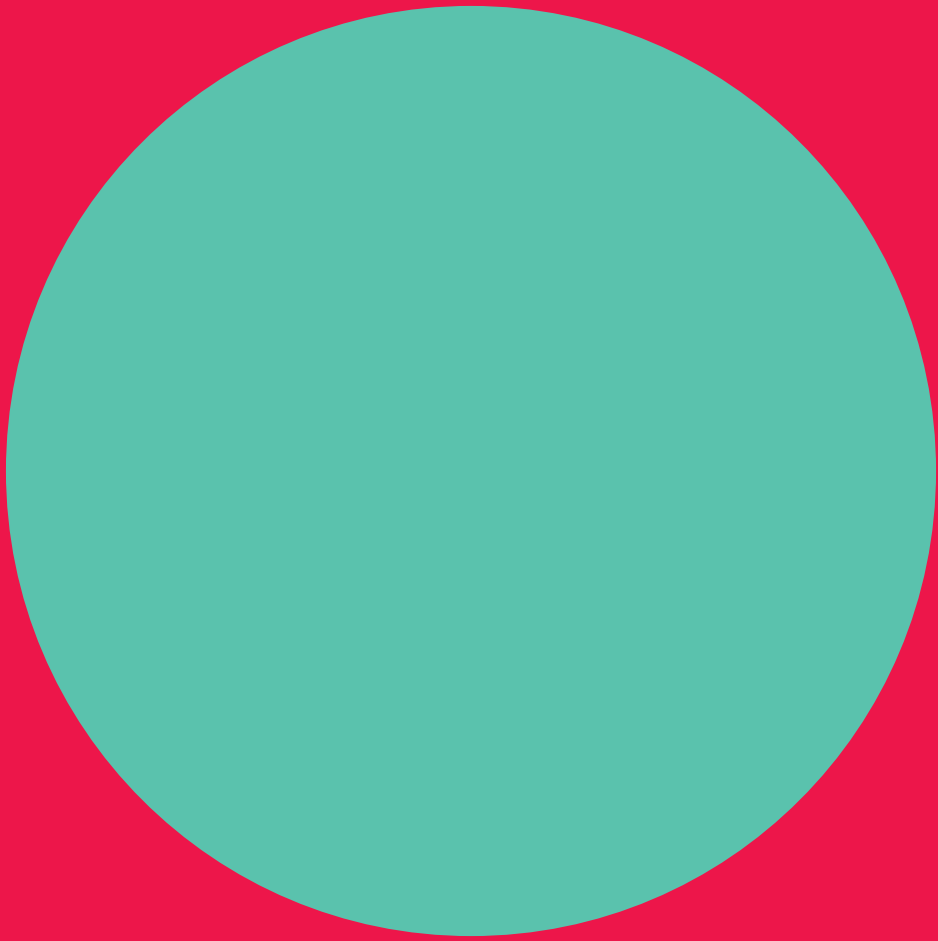
Sustainable Development Goals, dragen de hogeronderwijsinstellingen bij aan de oplossing van de grote vraagstukken voor Nederland en de wereld.

Internationalisering en onderzoek

Onderzoek en wetenschap speelt zich vrijwel altijd af in een mondiale context. Wetenschappelijke vooruitgang is gebaat bij een open uitwisseling van ideeën, onderzoeksgegevens, onderzoeksresultaten en onderzoekers. Dit alles geldt des te meer nu in een sterk mondialiserende samenleving steeds meer van de te onderzoeken vraagstukken een grensoverschrijdend karakter hebben. Door internationaal samen te werken brengen onderzoekers complementaire kennis en informatie bij elkaar. Dit leidt tot nieuwe en verdergaande inzichten, in een hoger tempo. De nieuwste inzichten kunnen van betekenis zijn voor het oplossen van grote grensoverschrijdende vraagstukken, maar evenzeer van belang zijn voor de toepassing in de dagelijkse praktijk thuis, bijvoorbeeld bij artsen, leraren en politieagenten. Dankzij internationale samenwerking is het bovendien mogelijk om onderzoeksdata en -infrastructuur nog beter te delen en zodoende sneller en efficiënter tot nieuwe inzichten te komen.

1. Inclusief internationaliseren gericht op kwaliteit

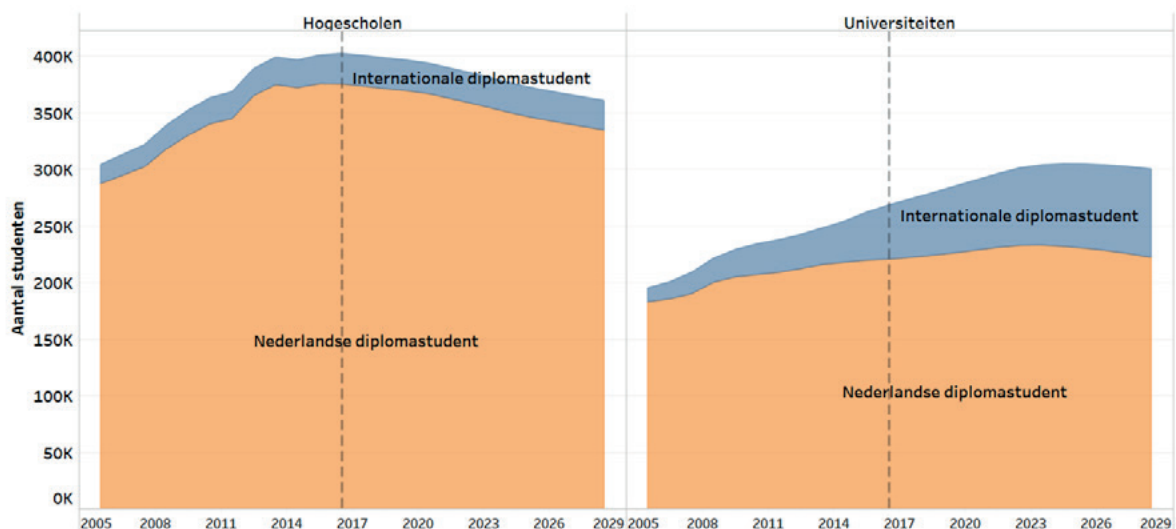
De kerngedachte van deze agenda is dat internationalisering in het hoger onderwijs wordt ingezet voor het verhogen van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. De internationaliseringsactiviteiten van instellingen, zoals de introductie van internationaal georiënteerde opleidingen, de inrichting van een international classroom en internationale strategische samenwerkingsverbanden, zijn hier dan ook op gericht. Echter, internationalisering van het onderwijs levert niet per definitie positieve effecten op. Een risico van bijvoorbeeld de forse groei van het aantal internationale studenten is dat de kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs juist onder druk komen te staan.

Om te waarborgen dat internationalisering een kwaliteitsimpuls aan het onderwijs geeft en iedereen zich onderdeel voelt van de internationale academische gemeenschap, zetten de hogescholen en universiteiten gezamenlijk in op:

- kwalitatief hoogwaardige internationalisering in opleidingen (paragraaf 1.1);
- het vormgeven van inclusieve gemeenschappen (paragraaf 1.2);
- het inrichten van een gebalanceerde international classroom (paragraaf 1.3);
- een integraal en inclusief taalbeleid (paragraaf 1.4).

Waar staan we nu?

- In het collegejaar 2017-2018 studeren er ruim 75.000 internationale studenten in Nederland: 48.513 bij universiteiten en 27.926 bij hogescholen.
- Wereldwijd is het aantal internationaal mobiele diplomastudenten in de afgelopen twintig jaar van twee naar vijf miljoen gestegen (UNESCO). In Nederland is het aantal internationale studenten bij universiteiten de afgelopen tien jaar meer dan verdrievoudigd. Het aantal internationale studenten bij hogescholen is in die periode met 40% gegroeid.
- De verwachting is dat deze trend zich doorzet: bij ongewijzigd beleid wordt een sterke groei van het aantal internationale studenten bij universiteiten en een beperkte groei bij hogescholen verwacht. Dit terwijl het aantal Nederlandse studenten stabiliseert en op termijn zelfs licht daalt.

Figuur 1.1: Realisatie (tot 2017-2018) + Raming en prognose (tot 2029-2030) diplomastudenten (hbo + wo, excl. studiepuntmobiele studenten, gegevens OCW, bewerking ABF/Nuffic).

% internationale studenten	2016-2017	2024-2025	2029-2030
hbo	6,2%	7,1%	7,2%
wo	16,3%	22,4%	26,1%

Tabel 1.1: Realisatie (2016-2017) en prognose percentage internationale studenten (hbo + wo, excl. studiepuntmobiele studenten, gegevens OCW, bewerking ABF/Nuffic).

Voltijdstudenten per HOOP-gebied (hbo + wo, NL + int)	2016-2017	Waarvan internat.	2024-2025	Waarvan internat.	2029-2030	Waarvan internat.
Economie	188.595	23.109	185.053	25.143	177.770	25.696
Gedrag en Maatschappij	104.847	9.524	108.980	15.550	105.438	16.799
Gezondheidszorg	75.090	3.590	73.420	4.010	69.871	4.110
Landbouw	21.523	3.011	23.803	3.639	22.746	3.794
Natuur	28.316	3.343	34.068	6.677	33.716	7.447
Onderwijs	40.391	404	38.224	512	36.155	532
Recht	26.074	2.727	28.896	4.318	28.126	4.676
Sectoroverstijgend	9.884	3.199	14.195	7.209	14.921	8.241
Taal en cultuur	43.391	8.660	48.814	13.239	48.093	14.188
Techniek	124.311	10.392	127.792	17.360	123.583	18.870
Totaal	662.422	67.690	683.245	97.657	660.419	104.354

Tabel 1.2: Realisatie (2016-2017) en prognose aantal voltijdstudenten per HOOP-gebied (hbo + wo, Nederlandse studenten én internationale studenten, excl. studiepuntmobiele studenten, gegevens OCW, bewerking ABF/Nuffic).

- De diversiteit in de herkomst van internationale studenten is de afgelopen jaren toegenomen. Terwijl het aantal studenten uit Duitsland en China al jaren stabiel is, komen er steeds meer studenten uit een groot aantal andere landen.
- De mate van internationalisering verschilt sterk per instelling en vakgebied. Voor universiteiten geldt bijvoorbeeld dat er met name in de sectoren techniek en economie relatief veel Engelstalige opleidingen en internationale studenten zijn. Bij hogescholen hebben met name de kunstenopleidingen en hospitality een sterk internationaal profiel.

1.1 Kwalitatief hoogwaardige internationalisering in opleidingen

Bij het vormgeven van opleidingen is er voortdurend aandacht voor de mogelijke meerwaarde van internationale aspecten. Op dit gebied onderscheiden instellingen drie prioriteiten voor de komende periode:

1. Blijvende inzet op het integreren van internationalisering in het curriculum

Internationalisering is geen apart vak dat binnen opleidingen wordt gedoceerd, maar onderdeel van het gehele curriculum. Bijvoorbeeld door een buitenlandse casus of verschillende (culturele) perspectieven te behandelen. In de (door)ontwikkeling van opleidingen, zorgen hogescholen en universiteiten dat internationalisering kwalitatief hoogwaardig wordt ingevuld. Hieruit volgt ook dat alle studenten in hun studie een internationale leerervaring moeten kunnen opdoen. Dit begint bij 'internationalisation at home', om te garanderen dat studenten die om welke reden dan ook niet (kunnen) kiezen voor uitwisseling, ook profiteren van de voordelen van internationalisering.

Good practice: internationalisering van het curriculum (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Doelstelling is dat alle internationale EUR-opleidingen ten tijde van hun volgende accreditatie gebaseerd zullen zijn op 'International & Intercultural Intended Learning Outcomes' (ILO's). Eind 2017 gold dat voor ongeveer 40% van de EUR opleidingen.

Het toepassen van ILO's vereenvoudigt het werken via een International classroom concept. Hier wordt de diverse samenstelling van de studentenpopulatie binnen een opleiding als een extra kwaliteit beschouwd, en wordt dit uitgedragen door middel van de gehanteerde didactiek en het curriculum. Om het gebruik van ILO's en de International Classroom te bevorderen is er een training 'Teaching in the International Classroom' (TIC) ontwikkeld voor EUR docenten.

2. Professionalisering van docenten en staf

Hogeronderwijsinstellingen geven docenten instellingsbreed mogelijkheden om trainingen te volgen op het gebied van taalvaardigheden, interculturele vaardigheden, didactiek en het omgaan met een diverse studentengroep (inclusief studenten met een migratieachtergrond). Daarnaast worden docenten gestimuleerd om in toenemende mate gebruik te maken van de mogelijkheden om een buitenlandervaring op te doen.

Good practice: trainingsaanbod voor docenten (Haagse Hogeschool)

The Hague Center for Teaching and Learning biedt een compleet en samenhangend trainingsaanbod aan voor zowel academische als ondersteunende staf binnen de faculteiten en opleidingen. Het brede aanbod van trainingen en ondersteunende sessies omvat de verschillende aspecten die een rol spelen in het internationaliseren van het curriculum. Bijvoorbeeld het verkennen van modellen en de beweegredenen om het curriculum te internationaliseren, het internationaliseren en beoordelen van leeruitkomsten, het doceren en leren in een international classroom en interculturele sensitiviteitstrainingen. Op dit moment biedt HCTL ongeveer 20 verschillende trainingen en workshops aan. Daarbij zijn er ook mogelijkheden voor maatwerktrajecten.

Docent Benedikte Engelberts: *"De training biedt heel veel goede handvatten, good practices en waardevolle discussies. De training heeft me geïnspireerd en heeft mijn aanpak voor het samenstellen van projectgroepen veranderd."*

3. Wegnemen van obstakels in wet- en regelgeving

Aan de verschillende ministeries vragen wij om zo veel mogelijk overbodige obstakels voor internationalisering in wet- en regelgeving weg te nemen. Zo maken universiteiten al gebruik van de Kennismigrantenregeling om (gast)docenten van buiten de EU aan te kunnen trekken. Met een kleine aanpassing van die regeling zou dit voor hogescholen ook geregeld kunnen worden. Ook regelgeving die internationale studenten (met name van buiten de EER) belemmert stages te lopen of relevante werkervaring op te doen, zou tegen het licht gehouden moeten worden. Het is belangrijk dat Nuffic samen met de onderwijsinstellingen dergelijke obstakels blijft signaleren en monitoren en samen met partners als DUO, SVB en de IND werkt aan het (waar mogelijk) wegnemen hiervan. Tenslotte benadrukken we voor de volledigheid nogmaals dat de door het kabinet voorziene verkorting van de 30% regeling voor expats Nederland onaantrekkelijker maakt voor buitenlandse toponderzoekers en docenten.

1.2 Inclusieve gemeenschappen

Internationalisering raakt alle studenten en medewerkers van hogescholen en universiteiten en staat of valt met draagvlak en betrokkenheid bij interne en externe partijen. Dit maakt het noodzakelijk dat we internationaliseringsprocessen inclusief vormgeven. Alle studenten (ook internationale

studenten) en docenten moeten betrokken zijn bij het maken van keuzes ten aanzien van internationalisering. Medewerkers en studenten moeten zich thuis voelen in de internationale academische gemeenschap. Daarom streven hogescholen en universiteiten naar inclusieve gemeenschappen - waar iedereen zich onderdeel van voelt - en naar een inclusieve internationale classroom die de kwaliteit van het onderwijs verhoogt. We zetten in op de volgende acties:

1. Actieve communicatie over internationalisering

Onderwijsinstellingen gaan actief in gesprek met alle betrokkenen binnen en buiten de instelling die met internationalisering te maken hebben. De instellingen zullen transparant zijn en helder communiceren over de gemaakte beleidskeuzes en achterliggende motieven.

2. Inclusieve medezeggenschap

Voor de medezeggenschap geldt bij uitstek dat de hele gemeenschap zich betrokken moet kunnen voelen. Een toenemend internationale academische gemeenschap zorgt hierbij voor nieuwe uitdagingen. De inrichting en vormgeving van de medezeggenschap (bijvoorbeeld wat betreft taalkeuze en geboden ondersteuning) moet brede betrokkenheid ondersteunen en stimuleren.

Good practice: inclusieve medezeggenschap (TU Delft)

De Faculteit Lucht- en Ruimtevaarttechniek van de TU Delft is zeer internationaal, wat weerspiegeld wordt in de medezeggenschap. In de opleidingscommissie zijn drie van de vijf studentleden internationaal, en twee van de vijf docentleden. Van de vijf leden van de Facultaire Studentenraad hebben er twee een internationale achtergrond.

Zo omschrijven zij hun ambities: *“As a member of the FSC, I will bring a fresh perspective to the workings of the faculty and will strive to be a tangible link between the faculty and the international student community.”* En: *“As an international student who has dealt with different academic environments (US, Europe and Middle East), I would like to discuss students opinion about the current curriculum and help them to be heard. The Aerospace department is one of the most welcoming faculties to foreign students. So why not make the most of it by bringing fresh ideas and experiences together?”*

3. Inzet op academische en sociale integratie

De kracht van een inclusieve internationale onderwijsinstelling is dat studenten, docenten en ondersteunend personeel uit verschillende landen zich onderdeel voelen van één academische en professionele gemeenschap. Aandacht voor een diverse herkomst is daarbij van belang, zowel in het formele als in het informele curriculum. Hierbij kan gedacht worden aan activiteiten die de academische en sociale integratie van nieuwe studenten en/of medewerkers bevorderen, zoals de buddyprogramma's van verschillende hogescholen en universiteiten.

4. Een inclusief studentenleven

De instellingen maken zich er hard voor dat de introductieperiode voor alle eerstejaarsstudenten een inclusief karakter kent. Deze periode is cruciaal aangezien het de eerste kennismaking voor Nederlandse en internationale studenten met de academische gemeenschap is. Ook studieverenigingen en studentenverenigingen worden gestimuleerd om hun bijdrage te leveren aan de inclusieve universiteit of hogeschool.

Good practice: Community Manager (TU Eindhoven)

Uit de International Student Barometer 2015 bleek dat de TU/e relatief slecht scoort op het onderwerp 'welkom voelen'. In reactie hierop is een Community Manager aangesteld. Deze is aan de slag gegaan met het versterken van de gehele community, met als specifieke focus een betere integratie van nationale en internationale communities op de TU/e. Dit gebeurt onder andere met een TU/e Community Portal, het realiseren van meer ontmoetingsplaatsen middels de 'Aorta' en de organisatie van diverse community-events. Ook worden gezamenlijke introductieprogramma's opgezet, waarbij de separate intro voor internationale studenten zal verdwijnen. In het onderwijs en in de programma's voor medewerkers wordt daarnaast gezocht naar manieren om het Community-gevoel te versterken.

1.3 Gebalanceerde international classroom

Voor succesvolle internationalisering is het creëren van een gebalanceerde international classroom van groot belang. Daarbij is het belangrijk om te realiseren dat hogescholen en universiteiten in een open bestel gericht op toegankelijkheid opereren. Dit wil zeggen dat studenten die aan de toelatingsvoorwaarden voldoen, moeten worden toegelaten tot een opleiding. Dit principe geldt ook voor internationale studenten (zowel Europese als niet-Europese studenten). Instellingen hebben vooralsnog weinig instrumenten om te sturen op de instroom van studenten.

Gezien de toename in aantallen internationale studenten bij de universiteiten en de ongelijke verdeling daarvan over de instellingen en opleidingen, zal het voor de universiteiten een uitdaging zijn de balans in de international classroom te bewaken. Op een beperkt aantal plekken zou ook de toegankelijkheid van bacheloropleidingen voor Nederlandse studenten in het geding kunnen komen. Daarom vragen de instellingen om het creëren van instrumenten die meer ruimte bieden in het toelatingsbeleid. We doen hiervoor vier voorstellen.⁵ Daarbij is het van belang om in de aanpak een onderscheid te maken tussen studenten afkomstig uit Europa (EU/EER) en daarbuiten. Het Nederlandse hoger onderwijs maakt immers onlosmakelijk deel uit van de Europese Hoger Onderwijsruimte (EHOR) met de bijbehorende wederzijdse afspraken over de uitwisseling van studenten.

1. Uitbreiden mogelijkheid om diversiteit als selectiecriteria te hanteren

Instellingen moeten in de gelegenheid zijn om te sturen op een goede mix van studenten in de international classroom. Daarom moet het voor meer bacheloropleidingen met aanvullende toelatingseisen mogelijk worden om in de OER op te nemen dat de bijdrage aan diversiteit, als kwalitatieve uitwerking van de international classroom, als selectiecriteria wordt gehanteerd. Hiermee wordt het internationaal studentenaanbod beter beheersbaar.

2. Capaciteitsbeperking enkel voor Engelstalige track

Op dit moment geldt een capaciteitsbeperking (numerus fixus) altijd voor de gehele opleiding, ook als hierin sprake is van een Engelstalige en Nederlandstalige track. De toegankelijkheid van een opleiding voor Nederlandse studenten kan hierdoor onnodig onder druk komen te staan. Dit kan verholpen worden door het mogelijk te maken om binnen één opleiding met een Nederlandstalige en een Engelstalige track een aparte capaciteitsbeperking voor de Engelstalige track in te voeren. Studenten die de Nederlandse taal machtig zijn, kunnen dan desgewenst altijd instromen in de Nederlandstalige track.

---

⁵ Zie ook het artikel van Anton van den Hoeven en Marijk van der Wende in ScienceGuide (<https://www.scienceguide.nl/2018/04/internationaal-grenzen-succes>).

3. Waar noodzakelijk beperking van niet-EER-studenten

Het moet mogelijk worden om voor specifieke opleidingen en bij specifieke omstandigheden een cap in te voeren op het aantal niet-EER-studenten dat aan een opleiding kan beginnen (een instrument dat bijvoorbeeld ook in Denemarken en het Verenigd Koninkrijk beschikbaar is).

4. Waar wenselijk de mogelijkheid om hoger instellingscollegegeld aan niet-EER-studenten te vragen

De hoogte van het instellingscollegegeld is een instrument waarmee de omvang van de studenteninstroom beïnvloed kan worden. Waar wenselijk moet het voor instellingen mogelijk zijn om aan niet-EER-studenten een hoger dan kostendekkend tarief te vragen. Dit kan een geschikt instrument zijn wanneer er behoefte is de instroom te beperken. Tevens kan het extra middelen voor het onderwijs opleveren, waarmee financiële knelpunten kunnen worden aangepakt. Dit is een serieuze optie, ook aangezien er indicaties zijn dat we hoge kwaliteit bieden voor een lage prijs. Het effect hiervan zal verder worden gemonitord.

Een ander knelpunt in de toelating van internationale studenten is het grote aantal niet-EER-studenten dat zich bij veel verschillende opleidingen aanmeldt. Onderwijsinstellingen maken veel kosten om deze aanmeldingen te beoordelen (zoals het checken van referenties en vooropleidingsniveau), terwijl een groot deel van de aanmelders uiteindelijk besluit toch ergens anders te gaan studeren. Voor instellingen moet het daarom mogelijk zijn om bijvoorbeeld een kostendekkende *handling fee* of borgsom te vragen aan niet-EER-studenten. De instellingen blijven het daarnaast van groot belang vinden dat we doorgaan met een zorgvuldige check van studenten in het kader van de toekenning van een studievizum.

1.4 Integraal taalbeleid

De internationalisering van het hoger onderwijs gaat gepaard met een toename van het aantal Engelstalige opleidingen, vooral bij universiteiten (zie bijlage 3). In het hbo is het aantal Engelstalige opleidingen beperkt: 82% van de hbo-opleidingen wordt volledig in het Nederlands aangeboden, 11% heeft een Nederlandstalige en Engelstalige variant en slechts 7% van de opleidingen wordt in het Engels aangeboden. Het gaat hierbij om specifieke opleidingen waarvan de beroepspraktijk volledig internationaal is, bijvoorbeeld de kunsten, hospitality en international business. De verwachting is dat dit aantal de komende jaren niet snel zal toenemen. Deze paragraaf gaat daarom met name in op de situatie bij de universiteiten. Dit neemt niet weg dat ook hogescholen blijven inzetten op goede taalvaardigheden van docenten en didactiek in de international classroom.

Opleidingen kiezen om verschillende redenen voor het Engels als onderwijstaal. Eén motief is dat Engelstalig onderwijs studenten beter voorbereidt op de arbeidsmarkt, mede omdat het een cruciale randvoorwaarde is voor het vormgeven van een kwalitatief hoogwaardige international classroom in Nederland. Ook de wens van studenten en de internationalisering van het onderzoek en de onderwijsthematica spelen echter een rol (zie bijlage 3).

Uit de Nationale Studenten Enquête blijkt dat studenten op universiteiten enthousiast zijn over Engelstalige opleidingen. Studenten van Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen zijn even positief over de kwaliteit van de opleiding en didactiek van de docent. Ook valt op dat (Nederlandse) studenten, met name in volledig Engelstalige opleidingen, tevreden zijn over de beheersing van de Engelse taal van docenten (zie bijlage 3).

Tegelijkertijd geldt dat de omschakeling naar Engelstalig onderwijs veel aandacht behoeft. In het maatschappelijk debat worden zorgen geuit over de toegankelijkheid van Engelstalig onderwijs voor Nederlandstalige studenten, het taalniveau van docenten en studenten en de zeggenschap over deze

ontwikkelingen. Universiteiten adresseren deze zorgen door in te zetten op integraal en inclusief taalbeleid, dat de kwaliteit en toegankelijkheid van onderwijs faciliteert en voorkomt dat de Nederlandse taal in het onderwijs in de verdrinking komt. We zetten in op onderstaande vijf acties. Uitgangspunt is dat de manier waarop instellingen uitvoering geven aan de voorgestelde acties maatwerk is.

1. Instellingen betrekken hun instellingsgemeenschap nauw bij de keuze voor de opleidingstaal
Hogescholen en universiteiten committeren zich ten aanzien van de opleidingstaal aan een zorgvuldige besluitvorming per opleiding. De taalkeuze wordt conform de wettelijk verplichte gedragscode taal vormgegeven. Een wijziging van de onderwijstaal zal worden vastgelegd in de OER zodat ook de medezeggenschap hierover meebeslist.

Good practice: de taalvaardige student (Radboud Universiteit Nijmegen)

Radboud wil haar studenten opleiden tot communicatief krachtige academici en voert daarom al geruime tijd een actief taalbeleid, bijvoorbeeld met laagdrempelige taalcurssussen voor docenten in Engelstalige opleidingen. Radboud in'to Languages, het expertisecentrum voor taal en communicatie, voerde een onderzoek uit onder eerstejaarsstudenten van de Engelstalige bacheloropleiding Economics en ontdekte dat met name de schrijfvaardigheid bij veel Nederlandse en buitenlandse studenten verbetering behoeft. Daarom ontwikkelt het expertisecentrum nu de online Academic Writing in English modules, die op maat als onderdeel van de opleiding worden aangeboden aan studenten. Daarnaast worden docenten, veelal via online tools, ondersteund bij het geven van feedback op de Engelse taalvaardigheid bij schrijfproducten.

Judith Arns, projectleider Taalbeleid bij Radboud in'to Languages: *“Deze geïntegreerde aanpak van toetsing en remediëring garandeert dat we bouwen aan een samenhangend taalbeleid voor onze studenten bij de Radboud Universiteit.”*

2. Hogeronderwijsinstellingen spreken af door middel van collegiale afstemming zorg te dragen voor het behoud van Nederlandstalig aanbod binnen het gecombineerde aanbod van bacheloropleidingen in Nederland

Onderdeel van een zorgvuldige besluitvorming over de onderwijstaal is monitoring en collegiale afstemming op landelijk niveau gericht op het behoud van voldoende Nederlandstalig aanbod van bacheloropleidingen. Hogescholen en universiteiten geven vorm aan deze afstemming waarbij er op stelselniveau in beginsel altijd toegang is tot een Nederlandstalige variant. Daarbij geldt wel een aantal uitzonderingen. Instellingen en opleidingen blijven zelf verantwoordelijk voor het aanbod, maar geven met deze afstemming invulling aan hun stelselverantwoordelijkheid.

Good practice: taalvaardigheid & interculturele vaardigheden (Universiteit Utrecht)

Binnen de Universiteit Utrecht is veel aandacht voor taalvaardigheid. Zo is een Skills Lab opgericht waar studenten in het Nederlands en Engels schrijfcoaching kunnen krijgen. De universiteit heeft recent haar taalbeleid herzien en na uitgebreid overleg met de academische gemeenschap een nieuwe gedragscode voertaal onderwijs vastgesteld. Daarin wordt het belang van zowel de Nederlandse als de Engelse taal benadrukt. In navolging daarvan zijn cursussen Engelse taalvaardigheid ontwikkeld voor wetenschappelijk en ondersteunend personeel, met voor docenten een focus op didactische elementen. Tegelijkertijd loopt er een project ter bevordering van de interculturele competenties. Verschillende faculteiten verwerken deze ontwikkelingen ook in hun BKO-traject. Zo werkt de faculteit Recht, Economie en Organisationswetenschappen aan een Basiskwalificatie Engelse taalvaardigheid en interculturele competenties (BKEI).

3. Universiteiten zorgen dat studenten zowel hun Nederlands als hun Engels op peil kunnen houden
Universiteiten dragen er zorg voor dat Engelstalig (master)onderwijs toegankelijk is voor Nederlandse studenten. Hiervoor zullen zij voldoende aandacht besteden aan de ontwikkeling van academisch Engels. Andersom wordt ook geborgd dat Nederlandse studenten hun beheersing van het academische Nederlands op peil kunnen brengen en houden, ook als zij een Engelstalige bacheloropleiding volgen.
4. Hogescholen en universiteiten dragen zorg voor de taalbeheersing van hun medewerkers
De kwaliteit van het onderwijs borgen hogescholen en universiteiten door zich te committeren aan een goede taalbeheersing van docenten. Binnen universiteiten is voor docenten het uitgangspunt dat zij de onderwijstaal minimaal op C1-niveau beheersen. Voor hogescholen geldt in principe ook het C1-niveau, met aandacht voor de beroepspraktijk en vaktaal. Daarnaast is er aandacht voor de beheersing van het Engels van ondersteunend personeel.
5. Taal krijgt voldoende aandacht in kwaliteitszorg
Hogescholen en universiteiten borgen zelf de taalbeheersing van docenten en kunnen zich voorstellen dat dit ook onderwerp van gesprek is in de (opleidings)accreditatie, waar het de uitwerking van de onderwijsvisie en internationaliseringsstrategie betreft. De VSNU en de Vereniging Hogescholen voeren graag met de minister het gesprek over de beste manier om kwaliteitsgaranties te kunnen bieden.

Samenvatting actiepunten speerpunt 'Inclusief internationaliseren gericht op kwaliteit'

Acties van universiteiten en/of hogescholen:

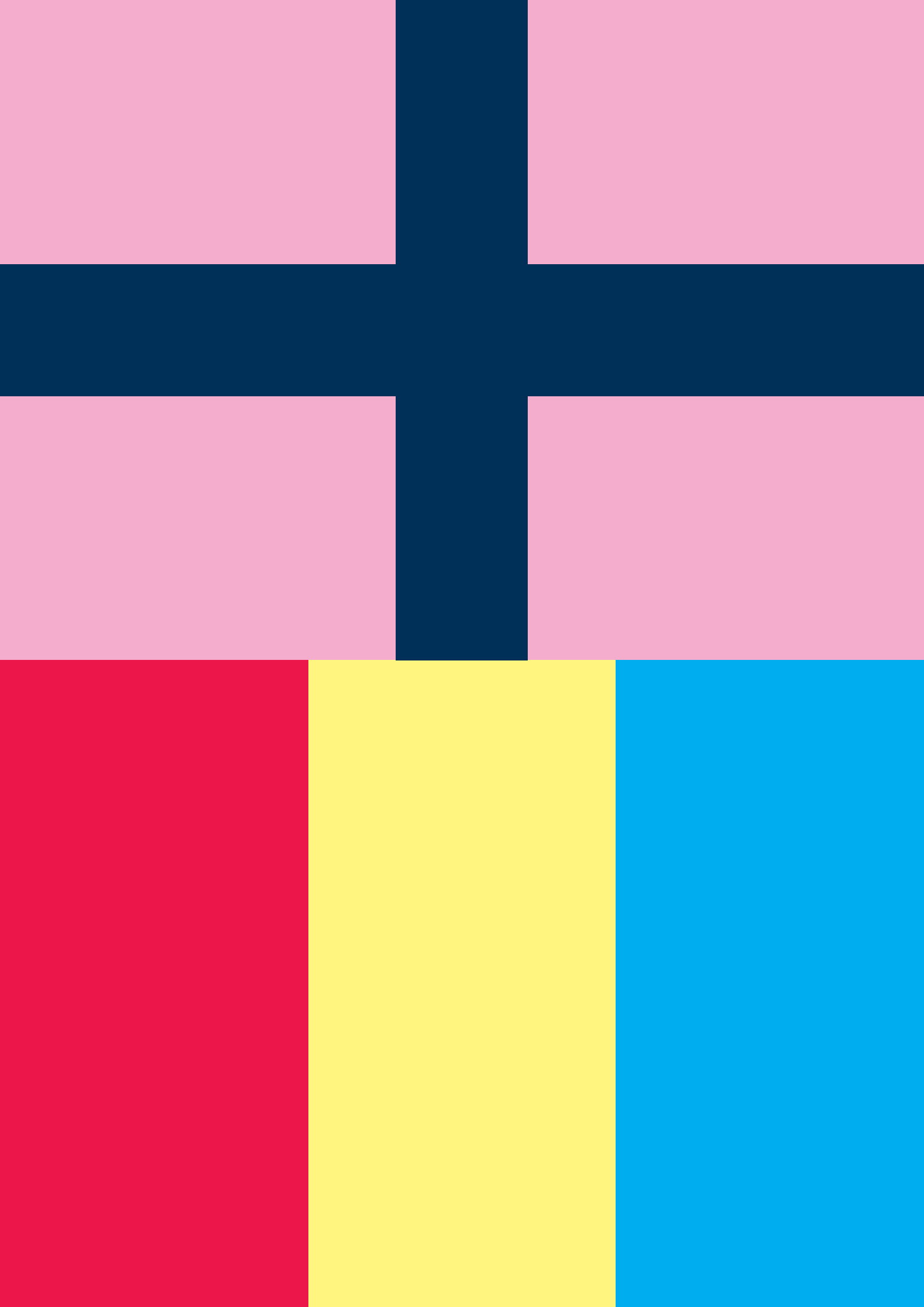
1. Docenten trainingen aanbieden op het gebied van taalvaardigheid, interculturele vaardigheden, didactiek en het omgaan met een diverse studentengroep.
2. Transparant en helder communiceren over de gemaakte beleidskeuzes en achterliggende motieven en hierover het gesprek aangaan.
3. De medezeggenschap zodanig inrichten en vormgeven dat brede betrokkenheid ondersteund en gestimuleerd wordt.
4. Activiteiten organiseren die de academische en sociale integratie van nieuwe studenten en medewerkers bevorderen.
5. De reeds beschikbare wettelijke instrumenten meer gebruiken voor een gebalanceerde instroom gericht op een echte international classroom en het voorkomen van verdringing.
6. Prijsstelling instellingstarief collegegeld voor niet-EER-studenten waar wenselijk verhogen (internationale maatstaven) en opbrengst inzetten voor onderwijsfinanciering.
7. Continuïteit in screening ten behoeve van studievisa (instellingsverantwoordelijkheid als referent).
8. Zorgvuldige besluitvorming over de onderwijstaal, door de onderwijstaal vast te leggen in de OER en de medezeggenschap te laten meebeslissen.
9. Garanties voor toegankelijkheid op stelselniveau. Daarom onderling afstemmen van anderstalig onderwijsaanbod.
10. Studenten die Nederlandstalige bachelors volgen in de gelegenheid stellen hun Engelse taalvaardigheid te ontwikkelen en Nederlandse studenten die Engelstalige bachelors volgen in de gelegenheid stellen hun academische Nederlands op peil te houden.
11. Borgen dat docenten en ondersteunend personeel het Engels voldoende beheersen. De hogescholen en universiteiten vragen van docerend personeel minimaal C1-niveau.

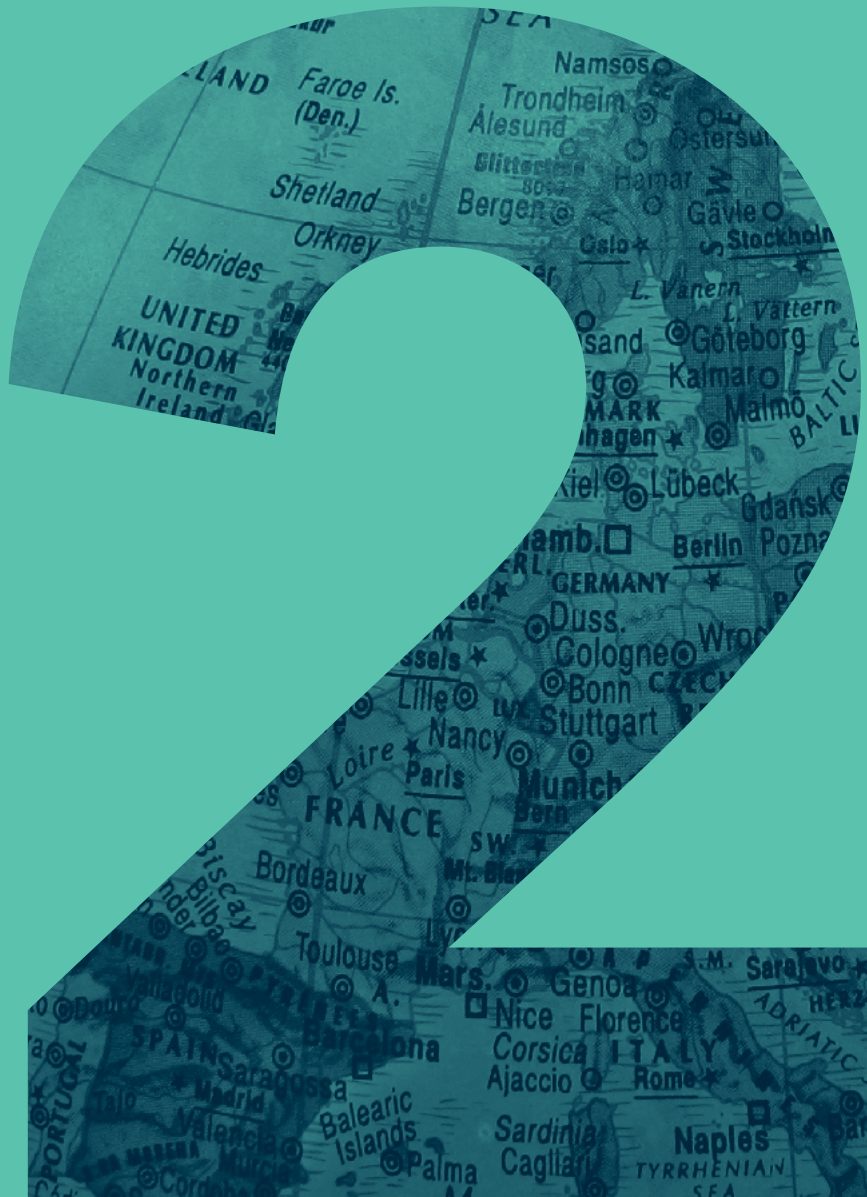
Wij vragen van de rijksoverheid:

12. Obstakels in wet- en regelgeving weg te nemen voor beheersbaarheid van studentenstromen, de mogelijkheden uit te breiden om te sturen op de instroom van internationale studenten en de toelating van talent:

- Mogelijk maken een capaciteitsbeperking aan te vragen voor een gedeelte (track) van een opleiding.
- Mogelijk maken van het vragen van een hoger instellingstarief collegegeld voor niet-EER-studenten.
- Mogelijk maken van een cap op het aantal niet-EER-studenten in specifieke gevallen.
- Verbreden van Kennismigrantenregeling naar hbo.

2. Aantrekken en binden van internationaal talent

Uit al het internationaal vergelijkend onderzoek blijkt dat het Nederlandse hoger onderwijs kwalitatief zeer hoogwaardig is. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal internationale studenten in Nederland de afgelopen tien jaar sterk is gestegen.

De komst van internationale studenten is niet enkel relevant voor het vormen van een kwalitatief hoogwaardige international classroom. Het aantrekken en binden van internationaal talent heeft ook een groot maatschappelijk belang. Van 2024 tot 2030 neemt de grijze druk (de verhouding tussen gepensioneerden en bevolking op werkende leeftijd) toe van ongeveer een-op-vier naar een-op-drie. Hoogopgeleide kenniswerkers kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het opvullen van de grote vervangingsvraag die door de vergrijzing op de Nederlandse arbeidsmarkt gaat ontstaan. Recente cijfers van het ROA laten zien dat er tot 2022 in verschillende sectoren een groot gat zit tussen het aantal baanopeningen en de verwachte instroom (zie tabel 2.1).

Opleidingscategorie	Baanopeningen t/m 2022	Instroom t/m 2022	Tekorten t/m 2022
hbo onderwijs	69.200	36.900	32.300
hbo techniek	120.700	60.800	59.900
hbo landbouw en natuur	15.500	13.700	1.800
hbo gezondheidszorg	64.900	54.400	10.500
wo onderwijs	14.300	12.800	1.500
wo techniek	61.700	29.500	32.200
wo medisch	43.400	34.600	8.800
wo gedrag en maatschappij	35.400	27.400	8.000

Tabel 2.1: Baanopeningen en instroom van nieuwe medewerkers in verschillende sectoren (ROA, 2017).

Dit roept voor de overheid en het bedrijfsleven de vraag op of het niet wenselijk is om in te zetten op een veel grotere instroom van internationale studenten dan op dit moment voorzien (zie de slotoverweging). Een dergelijke ambitie zou met extra investeringen in het hoger onderwijs gepaard moeten gaan, aangezien dit de huidige absorptiecapaciteit te boven gaat.

Ongeacht de keuze voor een ambitieniveau, levert een sterke positionering en internationalisering van ons hoger onderwijs een belangrijke bijdrage aan het concurrentievermogen van Nederland. Internationaal georiënteerd onderwijs en een internationale arbeidspopulatie zijn immers belangrijke vestigingsfactoren voor bedrijven en kunnen meespelen bij het aantrekken van buitenlandse investeringen. Ook het recent verschenen rapport van de stuurgroep-Buijink (DTIB, 2017) benadrukt dat de kennisfunctie van Nederland belangrijk is in het kader van de versterking van onze internationale economische positie.

Het is dus belangrijk dat het Nederlands hoger onderwijs internationaal sterk gepositioneerd blijft en dat we internationaal talent kunnen blijven aantrekken en binden. Daarom zetten hogescholen en universiteiten, in samenwerking met een groot aantal partners, in op twee prioriteiten:

- voldoende huisvesting voor internationale studenten (paragraaf 2.1);
- verhoging van de blijfkans (paragraaf 2.2).

Waar staan we nu?

- Van de internationale studenten die in Nederland hun diploma behalen, woont 36% na vijf jaar nog in Nederland én werkt 25% na vijf jaar in Nederland. Studenten van buiten de EER blijven vaker (42%) dan studenten van binnen de EER (31%). Studenten uit tekortsectoren als gezondheid en techniek blijven vaker dan studenten uit andere sectoren.
- De verwachting is dat het aantal internationale studenten in Nederland blijft groeien. Deze studenten komen voornamelijk in steden die nu ook een grote vraag kennen zoals Amsterdam, Maastricht, Groningen, Rotterdam en Delft terecht. Een flinke toename van het aantal internationale studenten betekent een evenredige groei in de vraag naar huisvesting.⁶

	2024-2025	2029-2030
Amsterdam	+4.182	+4.032
Delft	+3.631	+4.077
Den Haag	+2.580	+2.753
Rotterdam	+2.160	+1.921
Eindhoven	+1.997	+1.569
Wageningen	+1.856	+1.705
Leiden	+1.518	+1.638
Utrecht	+1.114	+721
Overige steden	+5.165	-867
Totaal	+24.203	+17.549

Tabel 2.2: Extra woningvraag t.o.v. 2016-2017 op basis van referentieraming OCW (bewerking ABF)

2.1 Voldoende huisvesting voor internationale studenten

Een belangrijke randvoorwaarde bij het aantrekken van internationale studenten is hun huisvesting. Het afgelopen jaar waren in een aantal steden tekorten aan woningen zichtbaar. Deze huisvestingsproblematiek is onderdeel van een breder maatschappelijk probleem. Zo is de vraag naar huur- en koopwoningen in steden als Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Leiden en Groningen veel groter dan het huidige aanbod. Het is belangrijk te benadrukken dat deze huisvestingsproblemen breder zijn en niet het gevolg zijn van internationalisering. Wel raken zij de internationale student en is bij deze doelgroep de problematiek duidelijk zichtbaar.

Belangrijk is om hierbij te kijken naar de situatie op lokaal niveau. Er is immers niet overal sprake van een probleem om (internationale) studenten te huisvesten. De verdeling van internationale studenten over de studentensteden is namelijk ongelijk. Ook de verwachte groei zal zich niet gelijk verdelen over steden (zie bijlage 2). De hierboven bepleite extra instrumenten om te sturen op de instroom van internationale studenten kunnen ook behulpzaam zijn in het creëren van een gelijkmatiger verdeling van internationale studenten over studentensteden. Ook de ov-chipkaart voor internationale studenten die Nuffic ontwikkelt, kan hierbij helpen.

Hogescholen en universiteiten spannen zich in nauwe samenwerking met huisvestingpartners, in de context van hoogwaardige dienstverlening voor hun (aspirant-)studenten, maximaal in hen te ondersteunen bij het vinden van huisvesting. Zij zetten daarom in op de volgende vijf verbeteringen:

1. Betere informatievoorziening over huisvesting

Waar nodig wordt de informatievoorziening aan internationale studenten verbeterd.

Hogescholen en universiteiten werken daarbij zo veel mogelijk samen met gemeenten en internationale studenten om met hen te bepalen welke verbeterpunten er zijn.⁷ Op landelijk

⁶ De cijfers in tabel 2.2 geven de ontwikkeling weer in de steden waarin de huisvestingsvraag het sterkst toeneemt. Daarbij wordt rekening gehouden met veranderingen in het % uitwonende studenten en het dalende aantal Nederlandse studenten, waardoor de verandering in de woningbehoefte niet exact gelijk is aan de verandering in het aantal studenten. Zie figuur 2.10 in bijlage 2 voor de ontwikkeling van het aantal internationale studenten naar type student en studiestad.

⁷ Goede voorbeelden hiervan zijn www.maastrichthousing.nl en www.athomeingroningen.com.

niveau zijn de Vereniging Hogescholen, de VSNU, Nuffic, Kences, de LSVb, het Erasmus Student Network, het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Landelijke Commissie Gedragscode met elkaar in overleg over verbeterpunten in de informatievoorziening (bijv. de Study in Holland campagne). Hierbij wordt ook gekeken naar campagnes om internationale studenten te informeren over hun rechten en plichten als huurders en een campagne tegen het 'no internationals'-beleid onder (ver)huurders.

Good practice: Athomeingroningen.com (Rijksuniversiteit Groningen)

In 2017 lanceerden de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool de website athomeingroningen.com. De website bevat relevante informatie voor internationale studenten en medewerkers die zoeken naar huisvesting in Groningen. De website bevat informatie over de stad Groningen, huisvesting in Groningen en relevante procedures en regelgeving. In 2018 wordt de website uitgebreid met een pagina waarop private verhuurders hun kamers kunnen aanbieden aan internationale studenten.

2. Versterking van regionale huisvestingsoverleggen

Naast de inzet op een verbeterde informatievoorziening committeren instellingen in gemeenten met grote spanningen op de woningmarkt zich aan structureel overleg met gemeenten en huisvesters. Dit overleg is gericht op een plan van aanpak om de problematiek te beheersen en tevens de integratie van internationale studenten te bevorderen. De hogescholen en universiteiten steunen de oproep van de minister van BZK om jaarlijks met de vooraanmeldcijfers van 1 mei als ijkpunt met de betrokken lokale partijen in overleg te gaan. Op dat moment kan beoordeeld worden of additionele actie noodzakelijk is. In dit licht is het tevens van belang dat coöperaties, private investeerders en overheden, ook in het kader van het door de Kamer gevraagde nationaal Actieplan, blijven inzetten op het (daar waar nodig) verruimen van het aanbod van studentenwoningen. Daarnaast moet gekeken worden naar flexibeler gebruik van de bestaande woningvoorraad, zoals het delen van woningen en kamers. In het Netwerk Kennissteden kunnen gemeenten, huisvesters en onderwijsinstellingen op nationaal niveau problemen signaleren.

3. Partnerschappen met Netwerk Kennissteden

Het Netwerk Kennissteden speelt een belangrijke rol als het gaat om het huisvesten en faciliteren van internationale studenten in de (studenten)steden. We zetten in op het aangaan van actieve partnerschappen met de steden die aangesloten zijn bij het Netwerk Kennissteden. Dit zal verder met hen uitgewerkt worden.

De impact op kennissteden

Met name voor de Nederlandse steden waar universiteiten én hogescholen zijn gevestigd (kennissteden), is de economische meerwaarde en impact van internationale studenten zeer groot. Dit is mede te danken aan de sterke regionale samenwerkingsverbanden van hogescholen en universiteiten, waarin in onderwijs en onderzoek wordt samengewerkt met regionale maatschappelijke organisaties en bedrijven. De kennissteden geven aan dat internationalisering in toenemende mate bijdraagt aan het structurele verdienvermogen van kennissteden en -regio's. De influx van hoogopgeleide internationale talenten zorgt voor een verhoogde dynamiek in de instellingen, start-ups en kennisintensieve bedrijven. "Cities compete to attract skilled people, and universities are a key "asset" in this respect. They attract students, who (after or even during their studies) could become valuable human resources for companies in the city." (Van Winden, 2012). Daarnaast is er sprake van een positief effect op het innovatievermogen van bedrijven, wanneer de diversiteit door internationalisering is toegenomen. "De innovativiteit onder MKB-bedrijven met buitenlandse werknemers is hoger dan onder MKB-bedrijven die geen buitenlandse

werknemers in dienst hebben.” (Bruins & Span, 2013). Meer algemeen is er sprake van een sterke wisselwerking tussen internationalisering, productiviteit en economische groei in het bedrijfsleven. Deze relaties worden inmiddels uitgebreid onderzocht in de wetenschappelijke literatuur. Bij het ontwikkelen van beleid dat internationalisering wil stimuleren om zodoende productiviteitsgroei en economische groei aan te jagen, is het van belang dat men zich realiseert dat innovatie een/de bron van groei is (Innovatie en Internationalisering, CBS 2018). Steden zijn de geografische hotspots van deze ontwikkeling.

In de 12 Nederlandse kennissteden heeft internationalisering een veel bredere impact dan alleen binnen de kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Kennismigranten gaan hier een significant deel van de bevolking vormen. Dit zien we terug in het straatbeeld, in de dienstverlening (privaat en publiek), in de woningbouw, in de sociale opbouw en uiteindelijk zelfs in de structuur van de stad. Een basisniveau Engels wordt in deze steden voorwaardelijk om in detailhandel, horeca of zelfs publieksfuncties van de overheid te werken. De woningmarkt verandert door de influx van internationals: er is verhoogde vraag naar zelfstandige gemeubileerde huurappartementen en studentenkamers, de vraag om kwaliteit verandert, er is een markt ontstaan voor woningen voor PhD's en andere 'highly skilled migrants'. De internationalisering heeft ook invloed op het primair en secundair onderwijs. De vraag naar tweetalig onderwijs is hoog, terwijl de capaciteit beperkt is. Ook internationaal onderwijs groeit als kool, maar heeft te maken met beperkingen door een systematiek van financiering die niet aansluit bij de wens voor kwalitatief hoogstaand internationaal onderwijs.⁸

4. Een betere referentieraming van OCW

Goed huisvestingsbeleid vraagt om een betrouwbare inschatting van het te verwachten aantal (internationale) studenten. De belangrijkste bron die huisvesters, gemeenten en onderwijsinstellingen hiervoor ter beschikking hebben, zijn de referentieramingen van OCW. De afgelopen jaren voorspelden deze referentieramingen structureel een te lage instroom van internationale studenten bij universiteiten. Het is dan ook belangrijk dat OCW zijn referentieraming verbetert.

5. Huurwetgeving die gereserveerde kamers voor internationale studenten mogelijk houdt

Tot slot is een belangrijke voorwaarde dat de regelgeving de verhuur aan internationale studenten, met name de zogenaamde 'short stay'-huisvesting (bijvoorbeeld voor Erasmus-uitwisseling), faciliteert. Nieuwe internationale studenten worden vaak gehuisvest in specifiek daarvoor gereserveerde studenteneenheden. Studentenhuisvesters en kennisinstellingen hebben hierover met elkaar afspraken gemaakt zodat de instelling aan deze studenten voor een specifieke periode een kamer kan garanderen. Sinds de invoering van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 is het echter niet meer mogelijk deze studenten een contract met een vaste einddatum en zonder opzegmogelijkheid te geven. Hierdoor bestaat er een reëel risico op leegstandskosten en wordt het systeem van gegarandeerde huisvesting voor nieuwe internationale studenten ondergraven. Er zullen daarom afspraken moeten worden gemaakt die

---

⁸ Ter illustratie van de impact op kennissteden: uit onderzoek blijkt dat de behoefte aan internationaal basisonderwijs in Leiden groot is. Voldoende capaciteit is van belang om de stad aantrekkelijk te houden voor internationale organisaties en werknemers. Het huidige aanbod in de regio kan de vraag naar internationaal basisonderwijs echter niet aan; 123 leerlingen moesten afgelopen jaar geweigerd worden. Voor het opzetten van een nieuwe internationale school, moet een aanvraag worden ingediend bij het ministerie van OCW. Daarnaast zal de gemeente middelen moeten vinden (waarschijnlijk ongeveer 3 miljoen) om de benodigde onderwijshuisvesting te realiseren. De druk op het Integraal Huisvestingsplan scholen is echter al groot.

instellingen en huisvesters in staat stellen om huisvesting te blijven garanderen, zonder dat dit leidt tot leegstand en bijbehorende kosten. Indien dit niet effectief blijkt, is een wetswijziging nodig.

2.2 Verhoging van de blijfkans

De komst van internationale studenten heeft met name economische meerwaarde voor Nederland wanneer deze studenten hier blijven werken. Instellingen hebben daarom tussen 2013 en 2016 in het kader van het *Make it in the Netherlands* programma belangrijke stappen gezet om de blijfkans van studenten te verhogen. Inmiddels ligt die blijfkans op 36% (vijf jaar na afstuderen). Overigens blijkt uit onderzoek van het CPB dat de baten van de instroom van internationale studenten hoger liggen dan de kosten indien de blijfkans boven de 4% ligt.

Ten behoeve van het aantrekken en binden van internationaal talent en ter ondersteuning van het Nederlandse concurrentievermogen zetten hogescholen en universiteiten in op de volgende acties:

Good practice: Taalcursus Dutch & More (Universiteit Leiden)

De Universiteit Leiden biedt aan internationale studenten de Nederlandse taal cursus Dutch & More aan. Deze small private online course (SPOC) is speciaal ontwikkeld voor internationale studenten die in Leiden komen studeren. Internationale studenten maken tijdens de cursus kennis met de Nederlandse taal en het studentenleven van Leiden en Den Haag. Studenten die de cursus succesvol afronden, krijgen een flinke korting op de uitgebreide cursus Nederlands 1B bij het Academisch Talencentrum. De universiteit hoopt zo internationale studenten te stimuleren om Nederlands te leren. De SPOC blijkt een succes; in het eerste jaar waren er binnen twee weken al meer dan 1300 deelnemende studenten.

Een van de deelnemende studenten: *“Ik heb erg genoten van de cursus. Het was zeer onderhoudend, goed gestructureerd en stelde me in staat een taal die zeer ver van mijn moedertaal afstaat beter te begrijpen.”*

1. Een vervolg op Make it in the Netherlands

De hogeronderwijsinstellingen willen graag, in samenwerking met direct betrokken partijen zoals het Netwerk Kennissteden en gecoördineerd door Nuffic, een vervolg van Make it in the Netherlands vormgeven. Hogescholen en universiteiten zetten zelf in ieder geval in op een verdere verhoging van de blijfkans van internationale studenten. Zij doen dit bijvoorbeeld door alle internationale studenten kansen te bieden om Nederlands te leren en door zorg te dragen voor carrièreactiviteiten die internationale studenten de kans geven om met werkgevers in contact te komen.

2. Onderzoek naar de factoren die de blijfkans bevorderen

In het kader van het Nederlandse streven om de blijfkans van internationaal talent te bevorderen, is het belangrijk om beter in kaart te brengen welke factoren en maatregelen hierop van invloed zijn. Denk hierbij aan maatregelen gericht op integratie, de aansluiting van internationale studenten op de arbeidsmarkt en het aanbieden van beurzen door instellingen, overheid of het bedrijfsleven. Wij achten het daarom wenselijk dat het kabinet onderzoek hiernaar initieert, waarbij onder andere Nuffic, de onderwijsinstellingen, het ministerie van EZK en VNO-NCW nauw worden betrokken. Dit onderzoek moet resulteren in concrete aanbevelingen voor de overheid, het bedrijfsleven, de kennissteden en -regio's en de onderwijsinstellingen.

Good practice: Connect international trainees (Saxion)

De talentvolle internationale professionals die bij Saxion afstuderen, kunnen tijdens het 'zoekjaar afgestudeerde' (speciale verblijfsvergunning, zonder inkomenseisen) bij een Nederlands bedrijf werken. Saxion ondersteunt bedrijven en alumni hierbij door werving, selectie, begeleiding en aanvullende training en scholing. Hiermee worden internationale studenten gestimuleerd om zich als kennismigrant in Nederland te vestigen.

Graduate Sameer Ahmed (India): *"It is extremely difficult to find a job in The Netherlands due to the fact that most international students do not speak the language. Connect has given me the opportunity to connect with organisations by using its extensive network. The Connect training sessions conditioned me towards the 'Dutch mindset' in a professional working environment. Moreover, the Dutch language course enabled me to overcome the language barrier in the workplace."*

Samenvatting actiepunten speerpunt 'Aantrekken en binden van internationaal talent'

Acties van hogescholen en universiteiten:

1. Structureel lokaal overleg met gemeenten en huisvesters. Vooraanmeldingen vormen jaarlijks ijkpunt.
2. Inspannen voor voldoende huisvestingsaanbod in overleg met lokale autoriteiten en aanbieders.
3. Inzetten op verhoging van de blijfkans, bijvoorbeeld door aanbod Nederlands taalonderwijs voor alle internationale studenten.

Wij vragen van de rijksoverheid:

4. Het verbeteren van de referentieraming (internationale studenten).
5. Initiëren van een onderzoek naar maatregelen die de blijfkans verhogen, inclusief beursaanbod van bedrijfsleven.
6. Positiebepaling over de arbeidsmarktbehoefte in relatie tot kennismigratie.
7. Heldere afspraken over toepassing huurwetgeving en zo nodig wetswijziging.

Samen met betrokken partijen gaan we aan de slag met:

8. Het verbeteren van de informatievoorziening over huisvesting.
9. Het zoeken naar mogelijkheden voor flexibel gebruik van de bestaande woningvoorraad.
10. Afspraken die instellingen en huisvesters in staat stellen om huisvesting te blijven garanderen (voorkomen leegstand en bijbehorende kosten).
11. Een vervolg op *Make it in the Netherlands* ontwikkelen en uitvoeren.

3. Versterken internationale positionering

Waar staan we nu?

- De Nederlandse kenniseconomie staat er internationaal gezien goed voor. Ons land staat op de vierde plaats in de *Global Competitiveness Index 2017-2018* van het *World Economic Forum* en op de vierde plaats in de *European Innovation Scoreboard 2017*.
- Het behoud van deze goede uitgangspositie is geen vanzelfsprekendheid. In de *Global Talent Competitiveness Index 2018* staat Nederland een stuk lager, namelijk op de negende plek. Nederland raakt bovendien achterop als het gaat om R&D-investeringen, zeker in vergelijking met landen zoals China en Duitsland die steeds meer investeren.

Om te zorgen dat de Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek tot de top van de wereld blijven behoren, is het van groot belang dat ze goed zichtbaar zijn op het internationale speelveld. Dat is noodzakelijk voor het aangaan van internationale samenwerking op het terrein van onderwijs en onderzoek, voor het kunnen aantrekken van de beste talenten (studenten, docenten en onderzoekers) en om bij te dragen aan mondiale vraagstukken. Hiermee zetten we de lijn door die in de Gezamenlijke Visie Internationaal (2014) is ingezet op het gebied van de gezamenlijke positionering van het hoger onderwijs en de strategische samenwerking met internationale instellingen en Europa. Daarvoor is een aantal zaken noodzakelijk, waarbij de overheid een grote rol heeft:

1. Commitment voor landenbeleid

Verschillende partijen hebben de behoefte geconstateerd om het kennisdomein beter te integreren in het buitenlands economisch beleid van Nederland. Om dit te bereiken wordt in de Taskforce Landenstrategie ingezet op (1) het bevorderen van de onderlinge samenwerking en synergie binnen het kennisveld zelf en (2) het bevorderen van de samenhang en synergie tussen overheid, kennisveld en bedrijfsleven (OCW, 2017). Momenteel wordt bekeken hoe dit concreet vorm kan krijgen in een viertal pilotlanden (Canada, China, Duitsland en Indonesië). Vanuit kennisinstellingen is er commitment om van de Taskforce Landenstrategie van het ministerie van OCW een succes te maken en speerpuntlanden vast te stellen voor gezamenlijke profilering.

2. Kennisinstellingen standaard onderdeel van grote economische missies

Zowel het hoger onderwijs als onderzoek en wetenschap moeten beter voor het voetlicht worden gebracht als sterke punten van Nederland als kennisland (zie ook KNAW, 2017). 'Study in the Netherlands' en 'research in the Netherlands' moeten als merknamen centraal staan in de bredere internationale branding van het hoger onderwijs en onderzoek van Nederland. De instellingen onderschrijven dat dit ook deel moet uitmaken van de brede Nederland-branding en cross branding, zoals is geadviseerd door de stuurgroep-Buijink van de Dutch Trade and Investment Board. Kennisinstellingen moeten als regel deel uitmaken van iedere brede economische missie. Afhankelijk van de strategische inzet kan het ook betekenen dat kennisinstellingen hierin optrekken met de grote (kennis)steden of provincies. We gaan hierover met RVO, Nuffic en de ministeries van EZK, BZ en OCW in gesprek.

3. Ambitie hoger onderwijs voor aantrekken talent in top 5

De AWTI stelt vast dat we nog lang niet in de top 5 staan voor het aantrekken van internationaal toptalent. Daar moeten we de ambitie op richten met alle beschikbare middelen: beurzenprogramma's (studenten), partnerprogramma's (onderzoekers), verbeteren van

regelgeving en toelating van studenten en kenniswerkers (rode loper).

4. Gezamenlijk optrekken in het buitenland en een formele en eenduidige rol van Nuffic bij de organisatie van missies

Een belangrijke randvoorwaarde voor internationale positionering is dat kennisinstellingen gezamenlijk optrekken in brede buitenlandmissies en daarin, waar gewenst en haalbaar, ook voor elkaar optreden. Bij presentaties op internationale fora en beurzen moet de herkenbaarheid van de hoger-onderwijs-en-wetenschapsector als geheel vooropstaan. Dit vraagt ook aandacht voor de wijze waarop de organisatie en ondersteuning daarvan wordt ingericht. De instellingen vinden het wenselijk dat Nuffic (als onafhankelijke partij) voor alle kennismissies een formele en eenduidige rol krijgt toebedeeld, in samenwerking met NWO indien het ook onderzoek betreft. Samen moeten zij uitstralen dat het Nederlandse hoger onderwijs zich als geheel presenteert bij iedere missie. Nuffic zal hiertoe ook de rol van de Nuffic Neso's moeten uitbouwen als voorposten van het kennisveld in het buitenland. Waar het gaat om de strategische inzet van brede Nederlandmissies met betrokkenheid van kennisinstellingen, kunnen Nuffic en RVO nauwere samenwerking zoeken.

5. Versterken van netwerken in Europa

Europa biedt kansen op het terrein van onderwijs en onderzoek. De universiteiten zijn goed aangesloten bij het Europese onderzoeksprogramma, dat voor hen van grote betekenis is en blijft, zowel voor de excellente onderzoeksnetwerken als de bijbehorende financiering. Gezien het belang van praktijkgericht onderzoek voor hogescholen voor de kwaliteit van het onderwijs – door de verwevenheid van onderwijs en onderzoek – zetten hogescholen zich in op betere positionering en profilering in Europa. Op termijn kunnen hogescholen beter profiteren van Europese programma's zoals Horizon2020/KP9 en de Europese structuurfondsen. Het versterken van Europese netwerken van 'Universities of Applied Sciences' (UAS) zal op termijn leiden tot meer onderzoeksmogelijkheden.

Good practice: UAS4EUROPE, positionering praktijkgericht onderzoek in Europa

UAS4EUROPE is een netwerk van Europese hogescholen, opgericht in 2015 door koepelorganisaties vanuit onder meer Nederland, Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk. Deze 'Universities of Applied Sciences' hebben de krachten gebundeld om binnen de EU het praktijkgericht onderzoek te stimuleren en promoten. De roep om meer impactgedreven en innovatief onderzoek neemt toe, ook in Brussel. Daartoe onderneemt het UAS4EUROPE-netwerk verschillende gezamenlijke activiteiten, zoals het innemen van een gezamenlijk UAS-standpunt als het gaat om de lobby voor het 9e Kaderprogramma. Daarnaast worden regelmatig zichtbaarheidsevents georganiseerd, veelal in samenwerking tussen de hogescholen, het bedrijfsleven en regionale partners zoals provincies en steden.

6. Strategische inzet van het plan voor '20 Europese universitaire netwerken'

De Europese Commissie ontwikkelt, in opdracht van de Europese Raad, een plan voor 20 netwerken voor deelname vanuit alle hogeronderwijsinstellingen: de zogenaamde Europese universitaire netwerken. Deze netwerken zullen elk een bundel van verschillende samenwerkingsvormen moeten omvatten. Dit initiatief biedt veel kansen voor de Nederlandse hogescholen en universiteiten. Zij zullen actief aan de ontwikkeling van de netwerken bijdragen, voortbouwend op reeds opgedane ervaringen met gemeenschappelijke programma's en onderzoekssamenwerking. De inzet van hogescholen en universiteiten kan alleen relevant zijn als de Nederlandse overheid (OCW) zich committeert door inzet van financiële middelen en vermindering van regeldruk.

Good practice: Internationale benchmark van de kwaliteit van het onderwijs (Hogeschool van Amsterdam)

De Hogeschool van Amsterdam heeft in september 2017 het EFMD Programme Accreditation System (EPAS)-keurmerk ontvangen, dat wereldwijd wordt verstrekt aan business schools van hoog niveau. Het keurmerk is verleend voor de twee bacheloropleidingen International Business and Management Studies en International Business and Languages van de Amsterdam School of International Business (AMSIB). Deze internationale accreditatie erkent de kwaliteit van het onderwijs, het onderzoek en de aansluiting op de arbeidsmarkt. Voor HvA is het hierdoor makkelijker om huidige partners te behouden en nieuwe gerenommeerde hogescholen/universiteiten aan te trekken. Daarnaast biedt het mogelijkheden voor studentuitwisseling en voor medewerkers om zich verder professioneel te kunnen ontwikkelen op het gebied van onderwijs en onderzoek.

John Sterk, Dean van AMSIB: *“Accreditatie is geen doel op zich, maar een middel naar onze hogere doelen. Het helpt ons om de HvA beter te positioneren in het internationale hoger onderwijsveld en het houdt ons relevant. De accreditatie vraagt van ons om scherp naar de kwaliteit en de meerwaarde van ons onderwijs voor studenten en de hele gemeenschap te blijven kijken.”*

7. Blijvende aandacht voor duurzame ontwikkelingsdoelstellingen vanuit de hogeronderwijsinstellingen en de overheid

Hogescholen en universiteiten zullen zich blijvend inzetten voor het uitvoeren van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties en global development, met steun van de overheid. Hiermee nemen we onze maatschappelijke verantwoordelijkheid en dragen we bij aan grote vraagstukken voor Nederland en de wereld. Kennis neemt dus in belang toe, voor nationale oplossingen, economische ontwikkeling en duurzame groei én om global challenges aan te pakken. Het wordt daarom steeds belangrijker dat onze kennisinstellingen internationaal samenwerken om voor onze samenleving relevante kennis te kunnen ontwikkelen en toe te passen.

Good practice: Samenwerkingsproject Indonesië (Hogeschool Rotterdam)

Het Instituut voor Gebouwde Omgeving van Hogeschool Rotterdam werkt sinds 2011 samen met UNISSULA University Semarang in Indonesië. Studenten en docenten van beide instellingen werken samen met het Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard aan een oplossing voor de toenemende overstromingen en landverzakking in Semarang, waar vooral de armste bewoners door worden getroffen. In november 2016 openden zij in aanwezigheid van ministers van beide landen de eerste polder in Indonesië. Het project bestaat uit zowel student- en docentuitwisseling voor studie, stage en gastlessen als gezamenlijk onderzoek en conferenties. De volgende stap is de ontwikkeling van gezamenlijke onderwijsmodules, voor verdere kennisontwikkeling, -uitwisseling en capaciteitsopbouw.

Student Tim de Waele: *“De stage in Semarang was een enorm leerzame periode. Ik had nooit kunnen bedenken dat de problemen van bodemdaling in Semarang zo erg waren. In sommige wijken staat er altijd water in de huizen en dit wordt bij iedere vloed nog eens erger. De polder heeft dit verholpen. Het was inspirerend hier een bijdrage aan te hebben geleverd en samen te werken met de Indonesische studenten en docenten.”*

Samenvatting actiepunten speerpunt 'Versterken internationale positionering'

Acties van hogescholen en universiteiten:

1. Gezamenlijk 'branden': Study & Research in the Netherlands. Binnen dat kader kunnen de twee sectoren en instellingen zich profileren.
2. Bij presentaties op internationale fora en beurzen de herkenbaarheid van de hoger-onderwijs- en -wetenschapsector als geheel vooropstellen.
3. Vaststellen van speerpuntlanden voor gezamenlijke profilering.
4. Versterken van de internationale netwerken en actief participeren in de opzet van 20 Europese universitaire netwerken.

Wij vragen van de rijksoverheid:

5. Kennisinstellingen maken standaard onderdeel uit van grote economische missies.
6. Gezamenlijke voorbereiding van missies door bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid met eenduidige rol voor Nuffic, NWO en RVO.
7. Faciliteren van Nederlandse deelname aan de nieuwe Europese universitaire netwerken door inzet van financiële middelen en vermindering van regeldruk.

Samen met de rijksoverheid en betrokken partijen willen wij:

8. Werken aan een top 5-positie voor het aantrekken van internationaal talent (samen met onder meer Nuffic, RVO en Academic Transfer).
9. Onze inzet en bijdrage aan de Sustainable Development Goals versterken en internationaal zichtbaar maken.

4. Meer balans in mobiliteit door stimuleren uitgaande mobiliteit

Het opdoen van een internationale onderwijservaring is van meerwaarde voor alle studenten. Nederlandse studenten kunnen deze ervaring opdoen in een Nederlandse international classroom, maar het is minstens zo waardevol voor studenten om zelf naar het buitenland te gaan voor (een deel van) hun studie of stage. Ook voor de Nederlandse kennissamenleving is het van belang dat studenten in het buitenland andere kennis, perspectieven en contacten opdoen en als ambassadeur voor Nederland optreden. De Nederlandse overheid en kennisinstellingen zetten er daarom al langere tijd op in de uitgaande mobiliteit te vergroten, onder andere via WilWeg-activiteiten.

Nederland scoort echter ondergemiddeld als het gaat om uitgaande diplomamobiliteit: relatief weinig Nederlandse studenten volgen een volledige bachelor- of masteropleiding in het buitenland. Een gevolg hiervan is een onbalans in mobiliteit en de bijbehorende onderwijsfinanciering: de Nederlandse overheid investeert meer in de opleiding van buitenlandse EER-studenten die in Nederland komen studeren, dan dat andere landen uit de EER investeren in Nederlandse studenten die daar gaan studeren.

Op het gebied van studiepuntmobiliteit scoort Nederland juist bovengemiddeld: relatief veel Nederlandse studenten gaan voor een deel van hun studie of een stage naar het buitenland.⁹ Dit is mede te danken aan door hogescholen en universiteiten gecreëerde mobiliteitsvensters, die studenten in staat stellen om zonder studievertraging naar het buitenland te gaan.

Waar staan we nu?

- 2% van de Nederlandse studenten (ofwel rond de 11.000 studenten) gaat voor een volledige studie (bachelor en/of master) naar het buitenland. Hiermee blijft Nederland flink achter bij vergelijkbare landen.
- Jaarlijks vertrekt 1,6% van de studenten die in Nederland zijn ingeschreven via het Erasmusprogramma voor een deel van hun studie of stage naar het buitenland. Tijdens hun studie doet ruim 27% van de hbo- en wo-studenten enige vorm van buitenlandervaring op. Nederland behoort daarmee tot de koplopers in Europa: slechts 5 Europese landen kennen meer uitgaande studiepuntmobiliteit.

% uitgaande diplomastudenten		% uitgaande Erasmusstudenten t.o.v. aantal ho-studenten	
Noorwegen	6,8%	Nederland	1,6%
<u>OECD-gemiddelde</u>	<u>5,9%</u>	Duitsland	1,3%
Zweden	4,2%	Denemarken	1,3%
Duitsland	4,1%	<u>Erasmus-gemiddelde</u>	<u>1,2%</u>
Nederland	2,0%	Zweden	1,0%
Denemarken	1,8%	Noorwegen	0,8%
Verenigd Koninkrijk	1,4%	Verenigd Koninkrijk	0,7%

Tabel 4.1: Percentage studenten per land dat in 2015 voor een volledig diploma of via het Erasmusprogramma in het buitenland studeerde.

⁹ Zie ook figuur 2.12 in bijlage 2. Deze figuur toont naast studiepuntmobiliteit via het Erasmus-programma ook andere vormen van mobiliteit. De figuur laat zien dat in slechts een handvol Europese landen meer studenten studiepuntmobiel zijn dan in Nederland.

4.1 Vergroten uitgaande studiepuntmobiliteit

Hogescholen en universiteiten willen meer Nederlandse studenten, ook studenten voor wie het misschien niet vanzelfsprekend is, de mogelijkheid geven naar het buitenland te gaan. Daarbij zijn verschillende vormen denkbaar: van een stage of een halfjaar exchange tot een summer school. De afgelopen jaren is hard gewerkt aan het creëren van mobiliteitsvensters die studenten in staat stellen om, zonder studievertraging, een periode naar het buitenland te gaan. Om te zorgen dat meer studenten voor (een deel van) hun studie of stage naar het buitenland gaan, stellen hogescholen en universiteiten de volgende prioriteiten:

1. Informatievoorziening en beurzen richten op specifieke groepen

Hogescholen en universiteiten informeren alle studenten over de mogelijkheid een periode naar het buitenland te gaan als onderdeel van hun Nederlandse studie. Daarbij wordt aandacht besteed aan groepen studenten, zoals eerstegeneratiestudenten, voor wie dit minder vanzelfsprekend is. Ook zijn er verschillende beurzen beschikbaar voor studenten die naar het buitenland willen. Door deze informatievoorziening en beurzen strategisch te richten op groepen studenten die nu nog van een periode in het buitenland afzien, kan de uitgaande mobiliteit vergroot worden.

2. Bevorderen kwaliteit van stages

Hogescholen (en enkele universiteiten) zetten in op het bevorderen van de kwaliteit van buitenlandse stages. Ten behoeve van de begeleiding van studenten die in het buitenland stage lopen, wordt de onderlinge samenwerking bevorderd. Stagebegeleiders kunnen waar mogelijk ook studenten van andere opleidingen bezoeken. Daarnaast zal de informatie-uitwisseling over de kwaliteit van stageverschaffers worden bevorderd.

Good practice: Erasmus+ voor professionalisering van docenten en staf (Hogeschool der Kunsten Den Haag)

De Hogeschool der Kunsten Den Haag werkt aan professionalisering van docenten en staf in relatie tot het internationaliseringsbeleid. Zo wordt Erasmus+ actief gebruikt voor professionalisering. Ieder studiejaar gaat een groeiend aantal docenten en stafleden (75 in 2018) via individuele Erasmus+-mobiliteit naar het buitenland. Ook nemen jaarlijks docenten deel aan Erasmus+ Strategische Partnerschappen waarin wordt gewerkt aan curriculumontwikkeling (gemeenschappelijke modules en programma's). Hiernaast worden vaak in samenwerking met buitenlandse partners professionaliseringscursussen ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is de docentencursus 'Artist as Teacher' die het Koninklijk Conservatorium aanbiedt. Ook vinden voor de professionalisering op het gebied van toetsing en beoordeling internationale uitwisselingen plaats van examinatoren.

Een betrokken docent: *"Ik ben buitengewoon blij en tevreden met de mogelijkheid van de Erasmus-stafuitwisseling. Door deze uitwisseling was ik in staat te bekijken hoe er in andere landen op andere academies invulling wordt gegeven aan lesprogramma's en curricula. Bovendien was ik in staat te leren van andere Academies (in Londen, Reijkjavik, Vilnius en Wenen bijvoorbeeld) en deze kennis te gebruiken bij vernieuwingen van de eigen lesprogramma's. Een grote verrijking en verbreding van de horizon!"*

3. Uitbreiding Erasmus+

Om de Nederlandse ambities op het gebied van uitgaande studiepuntmobiliteit waar te maken, is het belangrijk dat het budget van het Erasmus+-programma substantieel stijgt. Dit is een cruciale voorwaarde om een buitenlandervaring voor zo veel mogelijk studenten mogelijk te maken.

Gekeken moet worden hoe het nieuwe Erasmus+-programma effectief nog meer mobiliteit kan

stimuleren (multiplier). Ook andere vormen van ondersteuning, zoals beurzen vanuit het rijk of bedrijfsleven, zijn noodzakelijk om deze ambities te verwezenlijken.

Good practice: Minoren bij partneruniversiteiten (Universiteit Twente)

De Universiteit Twente biedt studenten aan om binnen het European Consortium van Innovative Universities (ECIU) minoren te volgen bij buitenlandse partners. Binnen hun discipline kunnen studenten kiezen voor een pakket aan vakken bij een partner dat op voorhand is geaccordeerd door de uitzendende universiteit. Momenteel zijn er bijvoorbeeld voor studenten van de Twentse opleiding Mechanical Engineering 13 verschillende minoren beschikbaar. De ambitie is om in 2018 acht verschillende disciplines te voorzien van specialistische minoren.

4.2 Vergroten uitgaande diplomamobiliteit

Hogescholen en universiteiten zien dat het voor Nederland meerwaarde heeft als Nederlandse studenten een volledige studie in het buitenland volgen. De instellingen hebben echter weinig invloed op uitgaande diplomamobiliteit. Het betreft immers studenten die niet (meer) bij een Nederlandse instelling studeren. Hogescholen en universiteiten zien desondanks de volgende kansen om uitgaande diplomamobiliteit te versterken.

1. Uitbreiding van joint programmes

Na de Bologna-afspraken hebben Nederlandse instellingen veel gewerkt aan gemeenschappelijke programma's en diploma's. In 2017 is de WHW aangepast om het gezamenlijk met (buitenlandse) instellingen aanbieden van programma's te vereenvoudigen. De instellingen maken gebruik van de mogelijkheden die deze wetsaanpassing biedt om het aantal joint programmes met buitenlandse instellingen uit te breiden.

Overigens zien we tegelijkertijd ook een toename van het aantal buitenlandse instellingen dat zelfstandig onderwijs in Nederland aan wil bieden op zogenaamde branch campuses. Hoewel dit het opleidingsaanbod in Nederland kan verrijken, legt het tegelijkertijd ook een beslag op schaarse voorzieningen, zoals huisvesting. Voor de overheid brengt dit de vraag met zich mee in hoeverre de komst van branch campuses gefaciliteerd moet worden.

2. Bijdragen aan ontwikkeling internationaal hoogwaardig onderwijs in Europa

Het Nederlandse hoger onderwijs is van uitzonderlijk hoge kwaliteit. Binnen de Europese Hoger Onderwijsruimte worden Nederlandse instellingen gestimuleerd om hun kennis en ervaring te delen met andere Europese landen. Veel hogescholen en universiteiten zetten zich hier actief voor in. Dit maakt het op termijn ook aantrekkelijker voor Nederlandse studenten om internationaal aantrekkelijk en hoogwaardig onderwijs in andere landen te volgen.

3. Voltooiing van de Europese Hoger Onderwijsruimte

Europa biedt onze studenten bij uitstek de meeste kansen voor studiepunt- en diplomamobiliteit. Sinds de akkoorden van Sorbonne (1998) en Bologna (1999) werken de Europese landen aan de totstandkoming van de Europese Hoger Onderwijsruimte. Nederland heeft de benodigde wetgeving snel aangepast om aan de voorwaarden voor de EHOR te voldoen, waardoor ons onderwijs erg aantrekkelijk is voor veel studenten uit Europa. Omdat de onderwijsruimte niet door alle landen op alle onderdelen voltooid is, geldt dit echter niet voor alle landen. Dit heeft asymmetrische stromen van studenten tot gevolg. De voltooiing van de onderwijsruimte is van groot belang om belemmeringen voor studeren binnen Europa te voorkomen en de studentenstromen meer in balans te brengen. De Nederlandse overheid moet zich er hiertoe hard voor maken dat in alle Europese landen wordt ingezet op drie kernpunten:

afronding van de Ba/Ma/PhD-structuur; een volwaardig systeem van kwaliteitszorg; erkenning van studieonderdelen en diploma's. Dit is niet enkel noodzakelijk om uitgaande mobiliteit te stimuleren, maar draagt ook bij aan het versterken van de kwaliteit van opleidingen in alle Europese landen.

4. Scholieren en studenten bekend maken met mogelijkheid en belang buitenlandervaring
Om te zorgen dat meer studenten een volledige bacheloropleiding in het buitenland volgen, is het van belang scholieren al op de middelbare school op deze mogelijkheid te wijzen. Decanen op het voortgezet onderwijs spelen hierbij een belangrijke rol, evenals Nuffic dat hen daarbij ondersteunt, bijvoorbeeld met de *WilWeg-ambassadeurs*. Ook studentenorganisaties als ESN en Nederlandse Wereldwijde Studenten kunnen hierbij een rol spelen. Hogescholen en universiteiten kunnen hun eigen bachelorstudenten daarnaast wijzen op de mogelijkheid om in het buitenland een masteropleiding te volgen.
5. Financiële barrières voor uitgaande diplomamobiliteit wegnemen
Naar het buitenland gaan voor een volledige opleiding brengt voor studenten doorgaans extra kosten met zich mee. Het is daarom van belang dat de overheid helder communiceert over de mogelijkheden om studiefinanciering mee te nemen naar het buitenland. Daarnaast kan de overheid aanvullende maatregelen nemen die de financiële barrières voor uitgaande diplomamobiliteit verlagen. Het gaat in de eerste plaats om het beschikbaar stellen van extra studiefinanciering aan studenten die in het buitenland met hogere kosten te maken hebben. Daarnaast is het van belang dat de overheid uitgaande mobiliteit met beurzen stimuleert.

Samenvatting actiepunten speerpunt 'meer balans in mobiliteit door stimuleren uitgaande mobiliteit'

Acties van hogescholen en universiteiten:

1. Informatievoorziening en beurzen strategisch richten op groepen studenten die nu nog van een periode in het buitenland afzien.
2. Het aantal internationale joint programmes verder uitbreiden.

Wij vragen van de rijksoverheid:

3. Zich hard te maken voor voltooiing van de Europese Hoger Onderwijsruimte met als kernpunten: Ba/Ma/PhD-structuur; volwaardige kwaliteitszorg; erkenning (onderdelen en diploma's).
4. Het wegnemen van barrières voor studie in het buitenland en heldere communicatie over de mogelijkheden voor financiële ondersteuning.
5. Zich hard te maken voor het verhogen van het budget voor het Erasmus+-programma.

Samen met de rijksoverheid en andere betrokkenen willen wij:

6. Met het nieuwe Erasmus+-programma mobiliteit effectief stimuleren (multiplier). Scholieren en studenten beter bekend maken met mogelijkheid en belang buitenlandervaring, bijvoorbeeld in masterfase.
7. Kennis en ervaring delen met instellingen in andere Europese landen gericht op kwaliteitsverbetering elders.
8. Nader positie bepalen over branch campuses in Nederland.

Slotoverweging

Slotoverweging: waar zet Nederland op in?

In deze internationaliseringsagenda hebben de hogescholen en universiteiten hun gezamenlijke ambities en de daarvoor noodzakelijke maatregelen uiteengezet. In de slotoverweging willen we aandacht vragen voor een aantal maatschappelijke uitdagingen die nauw verband houden met het thema.

De komende jaren zal Nederland antwoorden moeten vinden op een aantal grote uitdagingen op het terrein van bevolkingsgroei en arbeidsmarkttekorten. Deze uitdagingen zijn groter dan door de bijdrage van de hogeronderwijsinstellingen kan worden opgevangen:

- Van 2024 tot 2030 neemt de Nederlandse studentenpopulatie af met 5% (bevolkingsprognose CBS).
- De grijze druk in de periode tot 2033 neemt toe (verhouding gepensioneerden en bevolking op werkende leeftijd) van ongeveer een-op-vier naar een-op-drie.
- Nederland wil een aantrekkelijke en competitieve kenniseconomie blijven.
- Onze afgestudeerden vinden nu al vrijwel allemaal snel een baan. ROA voorspelt daarbovenop grote tekorten in specifieke sectoren in 2022 (onderwijs, zorg en techniek).

Hogescholen en universiteiten kunnen hun bijdrage verder verstevigen door de blijfkans van internationale studenten te bevorderen ('Make it in the Netherlands 2.0'). Maar het is aan de overheid om te overwegen, ook gegeven de wensen van het bedrijfsleven, of de instroom van internationale studenten in specifieke sectoren verder verhoogd zou moeten worden vanwege arbeidsmarkttechnische- of economische redenen. Dat heeft ook grote gevolgen voor de instellingen en de steden, zoals een simulatie ons laat zien.

Hypothese: wat betekent inzet op extra internationale studenten in tekortsectoren in 2030? (veranderingen ten opzichte van de raming voor 2030, met normatieve inzet op tekortsectoren)						
Studenten per HOOP-gebied			Woningvraag		Benodigde docenten en ondersteuners	
Economie	+4%	+6.559	Delft	+4.789	wo Wetenschappelijk	+3.207
Gedrag en Maatschappij	+4%	+4.288	Amsterdam	+3.320	wo Ondersteunend en beheers	+926
			Eindhoven	+3.209	hbo Docerend en onderzoekend	+590
Gezondheidszorg	+5%	+3.653	Maastricht	+3.154	hbo Ondersteunend en beheers	+363
Landbouw	+4%	+968	Groningen	+2.723	Extra lasten en baten voor rijksoverheid (in miljoenen euro's)	
Natuur	+6%	+1.901	Den Haag	+2.572	Tijdens studie	-113
Onderwijs	+0%	+136	Rotterdam	+2.338	Na studie	+1.568
Recht	+4%	+1.194	Enschede	+1.816	Nettobijdrage totaal	+1.455
Sectoroverstijgend	+14%	+2.103	Utrecht	+1.517	% internationale studenten	
Taal en cultuur	+8%	+3.621	Leiden	+1.057	hbo	9,9% (huidige raming: 7,2%)
Techniek	+14%	+16.773	Nijmegen	+918	wo	32,9% (huidige raming: 26,1%)

Toelichting: ABF heeft in opdracht van de VSNU gesimuleerd wat de effecten zijn van een grotere toename van het aantal internationale studenten dan nu verwacht wordt in de ramingen van het ministerie van OCW. In de hier gepresenteerde simulatie is er van uitgegaan dat de gemiddelde absolute groei van het aantal internationale studenten uit de afgelopen jaren zich voortzet. Dit met uitzondering van de sectoren techniek en gezondheidszorg: het aantal internationale studenten in deze sectoren groeit relatief sterk omdat in deze sectoren de gemiddelde procentuele groei van de afgelopen jaren is doorgetrokken. Als we alle sectoren samen nemen, leidt dit in het collegejaar 2029-2030 tot ruim 40.000 meer internationale studenten dan nu geraamd door het ministerie van OCW.

ABF heeft op basis van het Apollo-model berekend wat dit betekent voor de woningvraag per studiestad. Ook is berekend wat de effecten zijn op het benodigde personeel, waarbij de aanname is dat de staf/student-ratio van 2017 constant blijft. Voor de simulatie van de extra lasten en baten voor de rijksoverheid zijn de cijfers zoals gepresenteerd in het Nuffic-Rapport 'Analyse stayrate van internationale afgestudeerden: 2007-2014' gebruikt. Net als in dat rapport is uitgegaan van een levenslange blijfkans van 25% en is de aanname gedaan dat het aantal Nederlandse studenten dat uitstroomt naar het buitenland constant blijft.

Aangezien het Nederlandse hoger onderwijsbudget maar beperkt afhankelijk is van de studentenpopulatie, zal een dergelijke groei niet haalbaar zijn zonder aanvullende investeringen. Bovendien vraagt het om antwoorden op een aantal vraagstukken. Hoe organiseren we de extra benodigde capaciteit aan docenten? Kunnen we in gemeenten de benodigde extra huisvestingscapaciteit accommoderen? Willen we tekorten in de gezondheidszorg ook verhelpen met extra internationale studenten/afgestudeerden die aanvullend onderricht krijgen in de Nederlandse taal? En wat vraagt dit van de instructietaal in opleidingen, dan wel de mogelijkheden van intensief Nederlands taalonderwijs voor deze studenten?

Het is in eerste instantie aan de politiek om deze vragen te beantwoorden. De verdere positionering van Nederland als kennissamenleving en de mogelijkheid om internationale studenten een grotere rol te laten spelen bij de toekomstige arbeidsmarktbehoefte, zijn vraagstukken waar de Nederlandse samenleving en politiek zich over moet uitspreken.

De inzet van de hogescholen en universiteiten

Voor hogescholen en universiteiten blijft gelden dat zij internationalisering als een integraal onderdeel van hun primaire opdracht zien, namelijk het verzorgen van kwalitatief hoogwaardig onderwijs en onderzoek. Door interactie met mensen uit andere culturen worden onze studenten gestimuleerd na te denken over de Nederlandse cultuur en onze tradities en hoe we ons verhouden ten opzichte van anderen; studenten worden erdoor gevormd en uitgerust met arbeidsmarktrelevante vaardigheden. Door uitwisseling en debat met onderzoekers van over de hele wereld zijn instellingen in staat een bijdrage te leveren aan het oplossen van belangrijke (grensoverschrijdende) vraagstukken.

De manier waarop internationalisering vorm krijgt is afhankelijk van het profiel van een opleiding. Dat kan bijvoorbeeld door aandacht voor wereldburgerschap, ruimte voor uitgaande studiepuntmobiliteit en het centraal stellen van internationale vakliteratuur.

De internationaliseringsambities van hogescholen en universiteiten zijn gericht op (1) de bijdrage aan onze hoge onderwijs- en onderzoekskwaliteit, (2) de versterking van de internationale positionering van Nederland als kennissamenleving met het oog op mondiale uitdagingen en (3) de bijdrage aan het oplossen van tekorten van de arbeidsmarkt. Hogescholen en universiteiten zetten zich de komende jaren in op de ambities en speerpunten uit deze agenda. Zij kunnen dit echter niet zonder de inzet van vele betrokkenen vanuit het onderwijsveld, het werkveld en de overheid. Wij willen de vele betrokkenen bij deze agenda danken voor hun inbreng bij de totstandkoming en zien uit naar de samenwerking in de uitvoering.

Bijlagen

Bijlage 1 – Definitie en meerwaarde van internationalisering

Belangrijk uitgangspunt voor deze agenda is dat internationalisering geen activiteit of doel op zich is, maar een middel dat moet bijdragen aan de opdracht van de hogescholen en universiteiten. Als kennisinstellingen zijn we er primair voor het opleiden van studenten en het doen van onderzoek en de toepassing of valorisatie daarvan. Daar vloeien een aantal zaken uit voort bij de vormgeving van internationalisering:

- Internationalisering moet in belang van de kwaliteit van de opleiding zijn;
- Internationale studenten bieden daarbij een verrijking van de opleiding;
- Internationalisering is in het belang van Nederland (arbeidsmarkt, economische ontwikkeling, internationale positie);
- We zijn afhankelijk van het beste talent voor het geven van onderwijs en het doen van onderzoek.

Internationalisering staat ten dienste van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek en levert een bijdrage aan ontwikkeling van de samenleving als geheel. Het gaat daarbij om meer dan alleen de leermobiliteit van studenten (inkomend of uitgaand) of de instructietaal. Het gaat bijvoorbeeld ook om het integreren van grensoverschrijdende vraagstukken en (culturele) perspectieven in het curriculum, wereldburgerschap en interculturele vaardigheden, internationale samenwerking, professionalisering van docenten en (ondersteunende) staf, en onderzoek dat in een internationale context vorm krijgt.

‘Internationalisering is de bewuste integratie van een internationale, interculturele of mondiale dimensie in het doel, de functies en het aanbieden van het hoger onderwijs. Deze bewuste integratie heeft een verbetering van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek voor alle studenten en medewerkers tot doel en moet tot een zinvolle bijdrage aan de samenleving leiden’ (De Wit, 2015).

De hogescholen en universiteiten beschouwen het als hun opdracht om een bijdrage te leveren aan het streven Nederland tot de top 5 van kennis economieën te laten behoren. Dat vraagt om een voortdurende inzet op een open, verbonden en internationaal stelsel van hoger onderwijs en onderzoek.

Internationalisering in het onderwijs

Instellingen van hoger onderwijs en onderzoek kunnen op verschillende wijzen aan internationalisering werken. Welke activiteiten worden uitgevoerd hangt sterk samen met het beoogde doel. In deze paragraaf koppelen we de drie functies van onderwijs (socialisatie, persoonsvorming en kwalificatie) aan internationalisering. Onderwijs moet studenten bekend maken met tradities, culturen, praktijken, waarden en normen (socialisatie), bijdragen aan de ontwikkeling van studenten tot autonome en onafhankelijke personen binnen de samenleving (persoonsvorming) en studenten voorbereiden op een succesvolle loopbaan op de arbeidsmarkt (kwalificatie). Internationalisering kan van meerwaarde zijn op elk van deze functies.

Socialisatie

Dankzij internationalisering van het hoger onderwijs krijgen studenten de kans te leren omgaan met diversiteit en doen zij interculturele vaardigheden op. Dit is onderdeel van modern burgerschap en sluit aan bij de *21ste-eeuwse vaardigheden* van de Verenigde Naties. Internationalisering heeft met name meerwaarde wanneer er niet slechts sprake is van een internationaal gemengde studentenpopulatie (‘een verzameling paspoorten’), maar er in het onderwijsconcept ook actief

wordt ingespeeld op de kansen die dit biedt. In een dergelijke 'international classroom' wordt in het leren gebruik gemaakt van de culturele achtergrond van alle studenten. Een diverse groep studenten, met daarin internationale studenten en studenten met een migratieachtergrond, is dan van grote meerwaarde. Door samen aan (internationale) vraagstukken te werken, doen studenten interculturele competenties op en leren ze werken in diverse teams. Dit levert creatieve en toepasbare oplossingen op vanuit diverse perspectieven en studenten leren hun kennis toe te passen in nieuwe contexten. Ook voor docenten geldt dat didactiek gericht op samenwerking en leren in een internationale context hoort bij hun professionalisering en van meerwaarde is.

Onderzoek (bijv. NHL Stenden) laat zien dat er aan een aantal randvoorwaarden voldaan moet worden om te komen tot de gewenste leeropbrengsten: er moet nagedacht zijn over de verschillende culturele achtergronden en leerstijlen, er moet een balans zijn in Nederlandse en internationale studenten uit diverse landen, en docenten moeten voldoende training en coaching krijgen en daarbij ook hun eigen cultuur en identiteit (er)kennen. Ook de situatie buiten het klaslokaal, zoals medezeggenschap, gemengde huisvesting en aansluiting bij het verenigingsleven, spelen een rol. Het goed inrichten van de international classroom maakt het mogelijk voor alle Nederlandse studenten, ook zij die niet naar het buitenland kunnen, om te leren gaan met diversiteit en interculturele vaardigheden op te doen. Zo wordt door internationalisering 'at home' bevorderd dat er gelijke kansen zijn voor alle studenten om van internationalisering profijt te hebben.

Persoonsvorming

Internationalisering van het hoger onderwijs zal bijdragen aan de persoonsvorming van studenten. Zij moeten zich ontwikkelen tot autonome, zelfredzame en onafhankelijke personen binnen de steeds internationalere samenleving met een eigen persoonlijkheid en kritische blik. Het ervaren van de verschillende inzichten en perspectieven van verschillende landen en culturen draagt daaraan bij. Docenten met internationale ervaring of achtergrond¹⁰ worden steeds meer ingezet. Bovendien werken docenten samen met buitenlandse partners aan curriculumontwikkeling of projecten die bijdragen aan het verhogen van de onderwijskwaliteit. Alle studenten leren dankzij internationalisering over de maatschappelijke vraagstukken buiten de eigen grenzen, hier verantwoordelijkheid voor te nemen en democratische waarden uit te dragen. Bij Nederlandse studenten zelf wordt het besef van eigen waarden en normen sterker, maar het legt ook hun eigen (voor-)oordelen bloot. Verder geldt dat de maatschappelijke en technologische ontwikkelingen die onze samenleving doormaakt, vraagt dat studenten worden uitgerust met vaardigheden die hen in staat stellen daar mede vorm aan te geven. Het is voor studenten van groot belang is dat zij zich kunnen ontplooiën tot wereldburgers die bekend zijn met de uitdagingen en vraagstukken van een globaliserende arbeidsmarkt en samenleving.

Kwalificatie

Door globalisering en een multiculturele samenleving komen afgestudeerden ook op de Nederlandse arbeidsmarkt steeds meer in aanraking met internationale of interculturele uitdagingen. Voor studenten is het daarom van belang dat zij in hun opleiding internationale inzichten en kennis tot zich kunnen nemen en worden voorbereid op het werken aan mondiale vraagstukken in een diverse en internationale context (Taskforce landenstrategie, 2017). Zowel het internationaliseren van de inhoud of structuur van het curriculum als het studeren in een internationale groep van studenten draagt daaraan bij.

In het licht van de globaliserende arbeidsmarkt, is het voor een deel van de opleidingen passend om de opleiding (of een deel ervan) in het Engels aan te bieden. Soms omdat de afnemende

---

¹⁰ Zo heeft nu al 33% van de universitair docenten (UD's) een andere nationaliteit dan de Nederlandse.

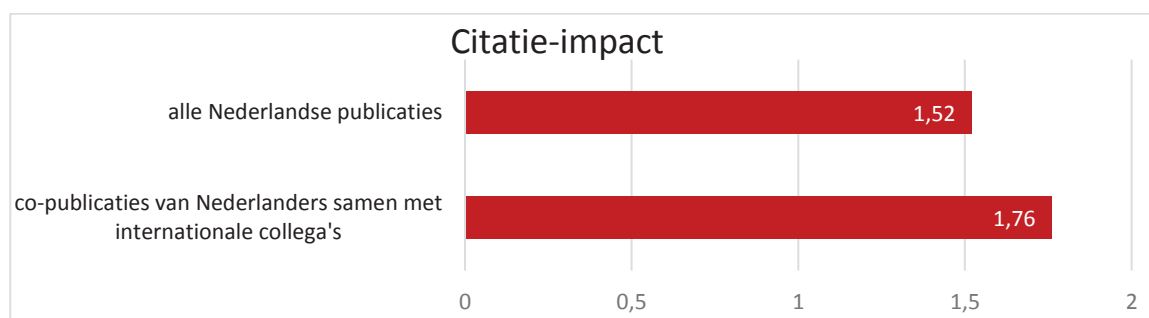
arbeidsmarkt vraagt om studenten die in een internationale omgeving *21st century skills* hebben ontwikkeld en in andere gevallen omdat de bestudeerde thematiek bij uitstek een internationaal, of juist een plaats onafhankelijk, karakter heeft. Dit geldt bijvoorbeeld voor hbo-opleidingen die zich richten op international business, toerisme/hospitality en de kunsten, maar ook voor de universitaire onderzoeksmasters en wo-opleidingen op het gebied van bijvoorbeeld bèta-techniek en liberal arts.

Internationalisering en onderzoek

Onderzoek en wetenschap speelt zich vrijwel altijd af in een mondiale context. Wetenschappelijke vooruitgang is gebaat bij een open uitwisseling van ideeën, onderzoeksgegevens, onderzoeksresultaten en onderzoekers. Dit alles geldt des te meer nu in een sterk mondialiserende samenleving steeds meer van de te onderzoeken vraagstukken een grensoverschrijdend karakter hebben. Een voorbeeld hiervan vormt het onderzoek naar de vraagstukken achter de Sustainable Development Goals.

Door internationaal samen te werken, brengen onderzoekers complementaire kennis en informatie bij elkaar. Dit leidt tot nieuwe en verdergaande inzichten, in een hoger tempo. De nieuwste inzichten kunnen van betekenis zijn voor het oplossen van grote grensoverschrijdende vraagstukken, maar evenzeer van belang zijn voor de toepassing in de dagelijkse praktijk thuis, bijvoorbeeld bij artsen, onderwijzers en politieagenten. Dankzij internationale samenwerking is het bovendien mogelijk om onderzoeksdata en -infrastructuur nog beter te delen en zodoende sneller en efficiënter tot nieuwe inzichten te komen. Internationaal opererende onderzoeksgroepen lukt het daarnaast om meer financiering voor hun onderzoek aan te trekken.

Het feit dat de Nederlandse universiteiten als onderzoeksinstituten in de top 200 van verschillende onderzoeksrankings staan, is geen vanzelfsprekendheid. Het is het directe gevolg van de intensieve internationale samenwerking en het open karakter van ons onderzoek en het daarmee verbonden onderwijs. In hun essay *Wetenschap in Nederland* noemen KNAW-president José van Dijck en vice-president Wim van Saarloos de internationale oriëntatie van de Nederlandse wetenschap een van de succesfactoren van ons wetenschapsbestel (Van Dijck en Van Saarloos, 2017). Dit wordt bevestigd door studies waaruit blijkt dat wetenschappelijke artikelen geschreven door auteurs uit verschillende landen een bovengemiddelde citatie-impact hebben (Rathenau Instituut, 2016). Van Dijck en Van Saarloos pleiten nadrukkelijk voor meer ruimte en creativiteit om buitenlands toptalent te verleiden om in Nederland te komen studeren of werken.

Internationale onderzoeksfinanciering, bijvoorbeeld door het Europese kaderprogramma, is een belangrijke stimulans voor internationale samenwerking en mobiliteit van onderzoekers. Nederlandse universiteiten profiteren hier al veelvuldig van. De honorering binnen Horizon2020 is ook een erkenning van het excellente wetenschappelijk onderzoek dat aan de Nederlandse universiteiten wordt gedaan, en de goede aansluiting van Nederlandse onderzoekers bij internationale netwerken en consortia.

Ook hogescholen werken aan hun internationale positionering en profilering. Voor praktijkgericht onderzoek is internationalisering immers van groot belang. Lectoren en onderzoeksgroepen beschikken over een sterk regionaal netwerk met betrokken partijen zoals bedrijven, het onderzoek wordt goed gevaloriseerd en is impactvol. In regio's die een internationaal karakter hebben en waar betrokkenen steeds meer internationaal opereren, moeten onderzoeksinstellingen hierop inspelen.

In Europa schept de internationale positionering en profilering van hogescholen de mogelijkheid om in de toekomst meer Europese samenwerking aan te gaan. Daarnaast kunnen hogescholen hierdoor beter profiteren van Europese programma's zoals Horizon2020/KP9 en de structuurfondsen. Intensivering van Europese samenwerking zal op termijn leiden tot uitbreiding van onderzoeksmogelijkheden.

Internationalisering en de samenleving

Het open karakter van de Nederlandse samenleving

Nederland heeft de reputatie een open en internationaal georiënteerde samenleving te zijn. Dit is een belangrijke kernwaarde en deel van onze identiteit, wat op verschillende manieren en niveaus tot uiting komt. Dit uit zich bijvoorbeeld in de Nederlandse top-5 klassering in de Global Competitiveness Index die mede te danken aan onze reputatie als een open en progressieve samenleving, en het goede hoger onderwijs en onderzoek (World Economic Forum, 2017).

Open en internationaal georiënteerde hoger onderwijsinstellingen dragen bij aan het open karakter van de Nederlandse samenleving. Dit zien we bijvoorbeeld terug in een projecten als Students that Matter en Scholars At Risk. Bij dit laatste initiatief van de Scholars at Risk, uitgevoerd door het UAF in Nederland, heeft een groot aantal hogescholen en universiteiten zich aangesloten. Vervolgde wetenschappers uit heel de wereld krijgen hiermee de mogelijkheid om hun werk of studie (tijdelijk) voort te zetten in een veilige omgeving. Ook onze inzet om internationale studenten gastvrij te ontvangen, draagt bij aan het overal gewaardeerde open karakter van de Nederlandse samenleving.

Bijdrage aan de oplossing van maatschappelijke problemen

Het open karakter van ons hoger onderwijs en onderzoek is van toenemend belang voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Als deel van de wereldgemeenschap wordt Nederland in toenemende mate geconfronteerd met grensoverschrijdende uitdagingen – op het gebied van bijvoorbeeld klimaat, gezondheid, veiligheid en voedsel - die alleen in internationale samenwerking kunnen worden opgepakt. Dit geldt ook voor de maatschappelijke vraagstukken waar kennisinstellingen zich mee bezig houden zijn.

Omdat het Nederlandse hoger onderwijs tot de top van de wereld behoort, kan het ook een belangrijke rol spelen in het versterken van de onderwijscapaciteit en -kwaliteit elders.¹¹ Het Nederlandse onderwijs draagt hierdoor niet alleen bij aan het optimaal opleiden van de Nederlandse bevolking, maar kan zo ook bijdragen aan het oplossen van mondiale problemen. Bovendien wordt informatie uit de eerste hand verworven, evenals inzichten en oplossingen die ook ten nutte komen van onszelf en nieuwe kennis genereren. Hierdoor ontstaat ook een comparatief voordeel van onze instellingen ten opzichte van andere. Het gezamenlijk ontwikkelen van nieuwe kennis is hier dus een belangrijke sleutel¹². Internationaal wordt bijvoorbeeld steeds vaker gezien dat Universities of Applied Sciences (UAS) een belangrijke rol kunnen vervullen om de kloof tussen opleiding en arbeidsmarkt te verkleinen door bijvoorbeeld professional training gericht op het verkleinen van de 'skills gap'. Dit heeft bijvoorbeeld tot concrete interesse vanuit China en Brazilië voor ons hoger

---

¹¹ Het recent gelanceerde Orange Knowledge Program, uitgevoerd door Nuffic, richt zich hier bijvoorbeeld op.

¹² Knowledge for all, 2015.

beroepsonderwijs geleid. Projecten in deze landen zorgen naast capaciteitsopbouw ook voor betere internationale positionering van het Nederlandse hoger (beroeps)onderwijs.

Economische meerwaarde

Door de internationale oriëntatie bieden onderwijsinstellingen ook economische meerwaarde voor Nederland. Zo heeft de Nederlandse economie in de komende decennia een grote behoefte aan hoger opgeleiden. Dit heeft te maken met het veranderende karakter van de arbeidsmarkt, economische groei, en de vergrijzing die leidt tot een toenemende vervangingsvraag. Het aantal Nederlandse jongeren is te laag om aan deze vervangingsvraag te kunnen voldoen. De komst van buitenlandse kenniswerkers is daarom cruciaal voor de Nederlandse economie (zie onder meer AWTI, 2012; PBL, 2014; OECD, 2016).

Internationale studenten die na hun afstuderen in Nederland blijven werken, leveren de schatkist op dit moment reeds jaarlijks € 1,57 miljard op. Als Nederland met beleidsmaatregelen en -activiteiten gericht op binding ervoor kan zorgen dat de 'stay rate' met 1 procentpunt stijgt (bijv. van 25% naar 26%), levert dat jaarlijks € 60 miljoen extra op voor de schatkist (CBP & EP-Nuffic).

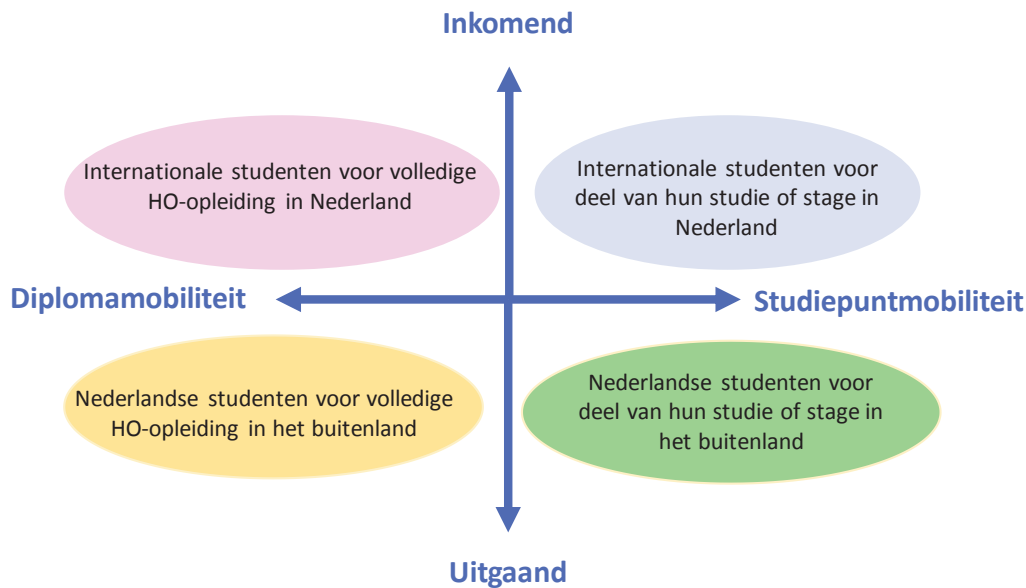
De impact op kennissteden

Met name voor de Nederlandse steden waar hogescholen en universiteiten zijn gevestigd (kennissteden), is de economische meerwaarde en impact van internationale studenten zeer groot. In deze 12 steden heeft internationalisering een veel bredere impact dan alleen op het hoger en wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Dit is mede te danken aan de sterke regionale samenwerkingsverbanden van hogescholen en universiteiten, waarin in onderwijs en onderzoek wordt samengewerkt met regionale maatschappelijke organisaties en bedrijven.

De kennissteden geven aan dat internationalisering in toenemende mate bijdraagt aan het structurele verdienvermogen van kennissteden en -regio's. De influx van hoogopgeleide internationale talenten zorgt voor een verhoogde dynamiek in startups en kennisintensieve bedrijven. "Cities compete to attract skilled people, and universities are a key "asset" in this respect. They attract students, who (after or even during their studies) could become valuable human resources for companies in the city." (Van Winden, 2012) Verwijzend naar een studie van Nordregio stelt Van Winden dat de 'alumni retention rate' in een regio ongeveer 60% van alle afgestudeerden en 70% van de promovendi en masters is, waarbij grote stedelijke centra beter in staat zijn afgestudeerden vast te houden dan perifere regio's. Daarnaast is er sprake van positief effect op het innovatievermogen van bedrijven, wanneer de diversiteit door internationalisering is toegenomen. "De innovativiteit onder MKB-bedrijven met buitenlandse werknemers is hoger dan onder MKB-bedrijven die geen buitenlandse werknemers in dienst hebben." (Bruins & Span, 2013).

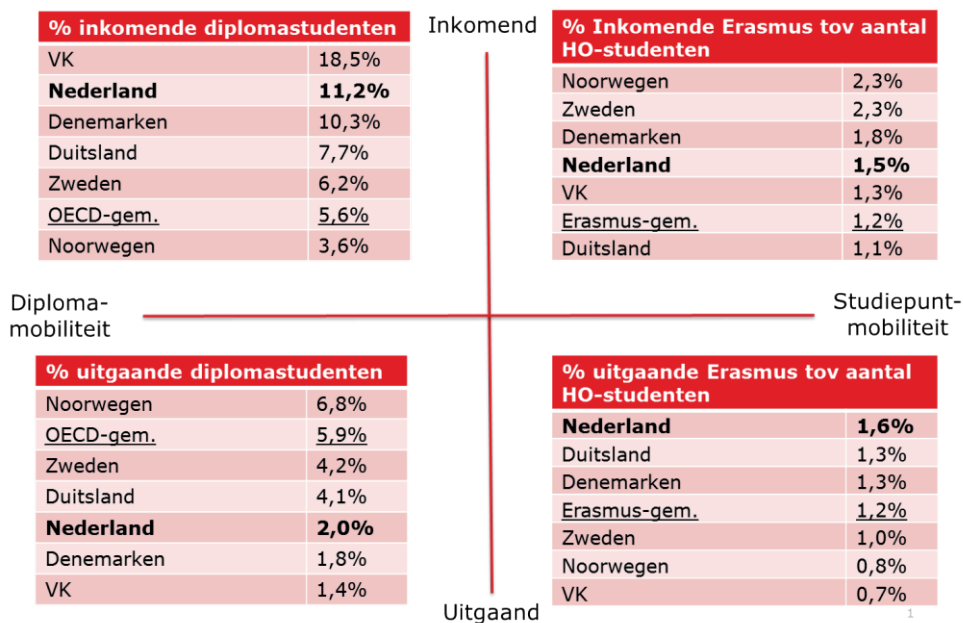
Bijlage 2 – Mobiliteitstrends

Mobiliteit van studenten is een belangrijk onderdeel van internationalisering. Deze bijlage schetst de belangrijkste ontwikkelingen voor elk van de vier vormen van studentenmobiliteit:

Figuur 2.1: Vier vormen van studentenmobiliteit (Bron: Nuffic).

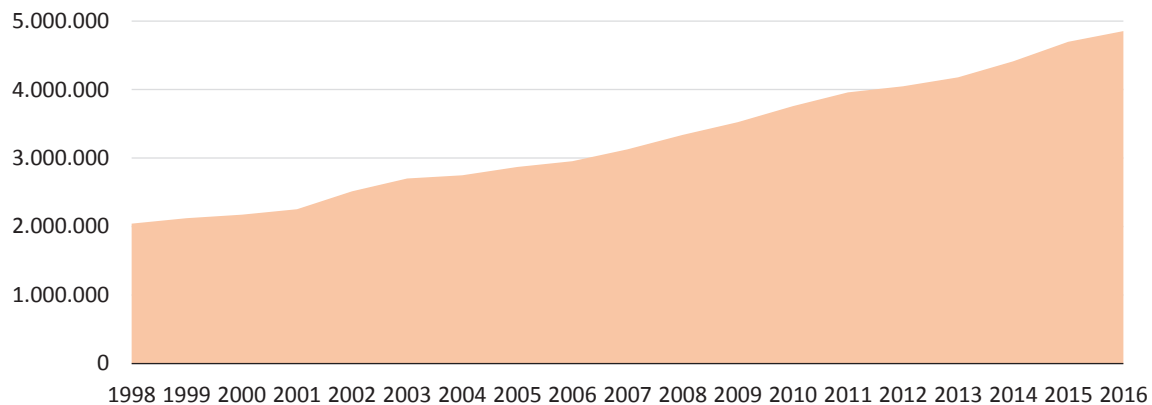
Voordat we dieper ingaan op de ontwikkeling in elk van de kwadranten, biedt figuur 2.2 een overzicht van de omvang van de mobiliteit in Nederland in verhouding tot andere Europese landen. Dit laat zien dat Nederland bovengemiddeld veel studenten ontvangt (zowel voor een volledige studie als voor een deel van de studie). Ook scoort Nederland bovengemiddeld als het gaat om het aantal Nederlandse studenten dat voor een deel van de studie of stage naar het buitenland gaat. Echter, er gaan relatief weinig Nederlandse studenten voor een volledige opleiding naar het buitenland.

Figuur 2.2: Percentage studenten per land dat in 2015 voor een volledig diploma of via het Erasmusprogramma in het buitenland studeerde (Bron: Europese Commissie, OECD en UNESCO).

2.1 Studentenmobiliteit neemt wereldwijd en in Nederland sterk toe

Wereldwijd is het aantal internationaal mobiele diplomastudenten in de afgelopen twintig jaar van twee naar vijf miljoen gestegen. Een belangrijke verklaring is de groeiende vraag naar goed onderwijs in opkomende economieën in met name Azië, terwijl het aanbod niet hard genoeg is meegegroeid. Een tweede verklaring ligt in het feit dat het eenvoudiger geworden is om in het buitenland te studeren. Zo is bijvoorbeeld door het Bologna-proces gewerkt aan het inperken van belangrijke barrières, zoals de invoering van het bachelor en mastersysteem en wederzijdse diploma-erkenning. Binnen Europa is daardoor eerst de uitwisselingsmobiliteit fors gestegen, gevolgd door diplomamobiliteit.

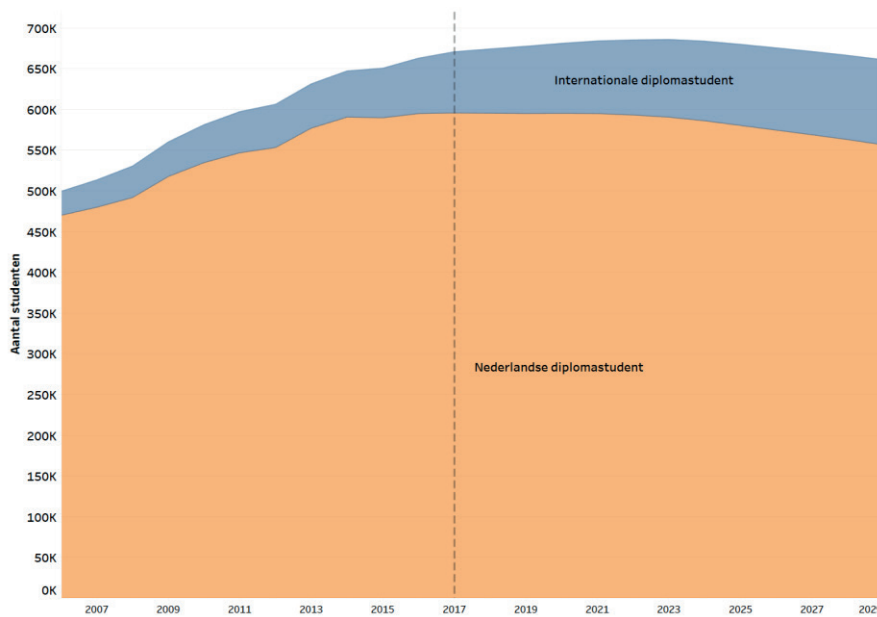

Figuur 2.3: Ontwikkeling aantal internationale studenten wereldwijd (Bron: UNESCO, <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=172#>).

Deze grote groei heeft ook duidelijke gevolgen voor Nederland. Tussen 2006 en 2015 verdubbelde het aantal internationale diplomamobiele studenten in Nederland bijna van 40.000 naar 75.000. De verwachting op basis van de referentieramingen van het ministerie van OCW is dat die groei de komende jaren zal doorzetten. Internationaal is immers steeds breder bekend dat het Nederlandse hoger onderwijs toegankelijk en van zeer hoge kwaliteit is. Bovendien is Nederland aantrekkelijk vanwege de open en veilige samenleving. Echter, het is niet vanzelfsprekend dat internationale studenten Nederland weten te vinden. We hebben de afgelopen jaren hard moeten werken voor onze goede reputatie en deze moeten we zorgvuldig beschermen.

Verschillende factoren dragen eraan bij dat er daadwerkelijk meer internationale studenten naar Nederland komen: actieve campagnes (waaronder door de langjarige inzet van de Neso's in opdracht van het Rijk), gerichte werving door instellingen, de toenemende Europese- en internationale benchmarking, en andere uitingen die het Nederlands onderwijs voor het voetlicht brengen. Ook het behoren tot de voorhoede in de digitalisering van het hoger onderwijs, stimuleert op termijn de diplomamobiliteit. Instellingen kunnen door digitalisering gemakkelijker hun kwaliteit op een aansprekende manier zichtbaar maken voor aspirant-studenten. Zo kan de ontwikkeling van MOOC's een positieve invloed hebben op de bekendheid van een instelling.

Figuur 2.4: Realisatie + Raming + Prognose overall (HBO+WO, excl. studiepuntmobiele studenten).¹³

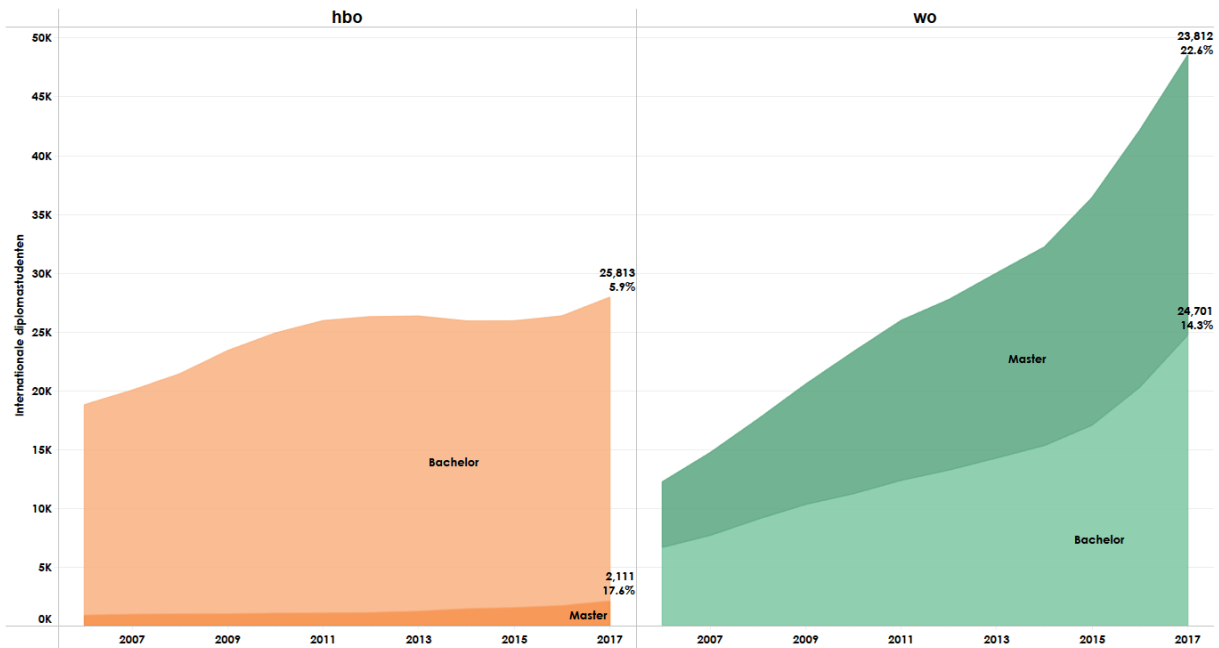
Ook andere mondiale ontwikkelingen zijn van invloed op de instroom van internationale studenten. Zo ontstaat er door de keuze van het Verenigd Koninkrijk om de EU te verlaten onzekerheid onder (aspirant)studenten die in dat land zouden willen studeren. Het cultureel isolationisme van de huidige regering van de Verenigde Staten heeft een vergelijkbaar gevolg. De aantrekkelijkheid van een studie in deze van oudsher ontvangende landen neemt af. Mogelijk zal een deel van de aspirantstudenten voor een studie in een ander land kiezen. Dit lijkt bijvoorbeeld al zichtbaar bij de groei van het aantal studenten uit India dat kiest voor een studie in Nederland.

Een andere externe ontwikkeling vormt de opkomst van Aziatische universiteiten. Deze universiteiten presteren steeds sterker en worden daarmee een aantrekkelijk alternatief voor Aziatische studenten ten opzichte van een studie in Europa. China bijvoorbeeld richt zich al op het steeds meer opleiden van studenten in het eigen land en het aantal Chinese studenten in Nederland is de afgelopen jaren gestabiliseerd. Mogelijk zullen Aziatische instellingen (uit landen zoals China, Singapore, Maleisië en India) in de toekomst ook meer talent aantrekken voor een studie. Op termijn kan dit leiden tot vermindering van het aantal Aziatische studenten in Nederland.

¹³ Figuur 1 is tot 2016 een feitelijke weergave van het aantal ingeschreven voltijd studenten. Vanaf 2016 betreft het een raming; het betreft de referentieraming van OCW die bewerkt is door ABF. Ten behoeve van deze figuur is de referentieraming met drie jaar verlengd m.b.v. de kleinste kwadratenmethode.

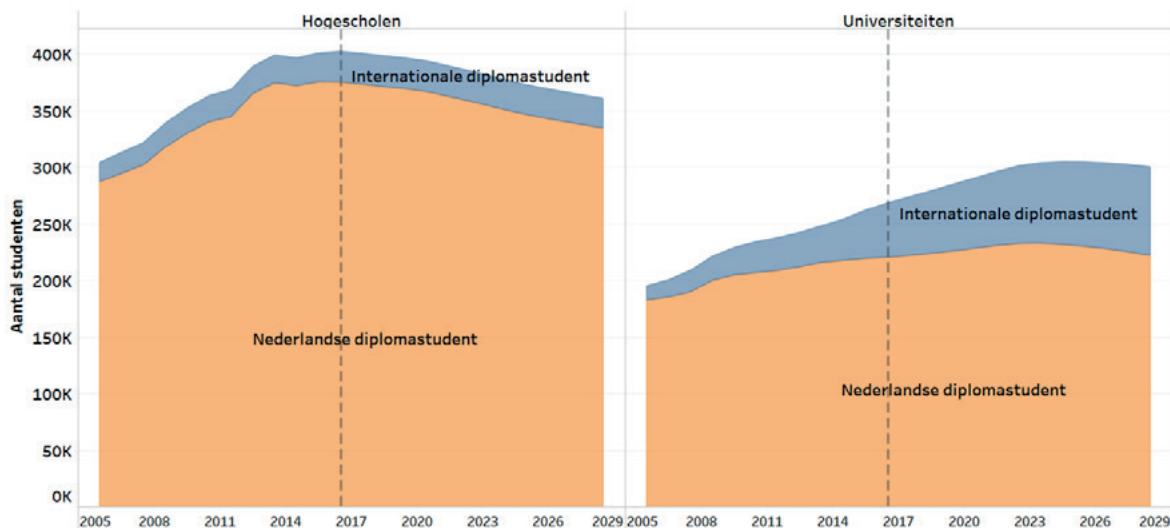
2.2 Groei in inkomende diplomastudenten is niet gelijkelijk verdeeld

De groei in inkomende studenten is niet gelijk verdeeld in het hoger onderwijs. Zo neemt het aantal internationale diplomastudenten bij universiteiten (zowel bachelor als master) sneller toe dan bij hogescholen.

Figuur 2.5: Groei in het aantal internationale diplomastudenten in Nederland 2006 – 2017. Aantallen en percentages per sector (Bron: Nuffic).

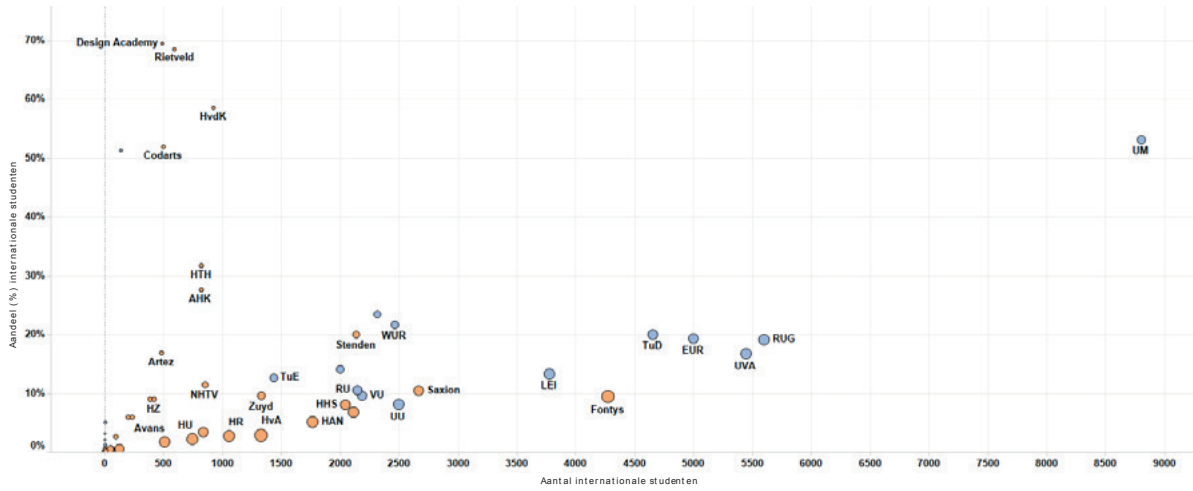
De verwachting is dat hogescholen en universiteiten ook de komende jaren een verschillend groeipatroon zullen laten zien. Zo zal het aantal inkomende diplomastudenten bij universiteiten verder stijgen terwijl het aantal bij hogescholen stabiel blijft (figuur 3).

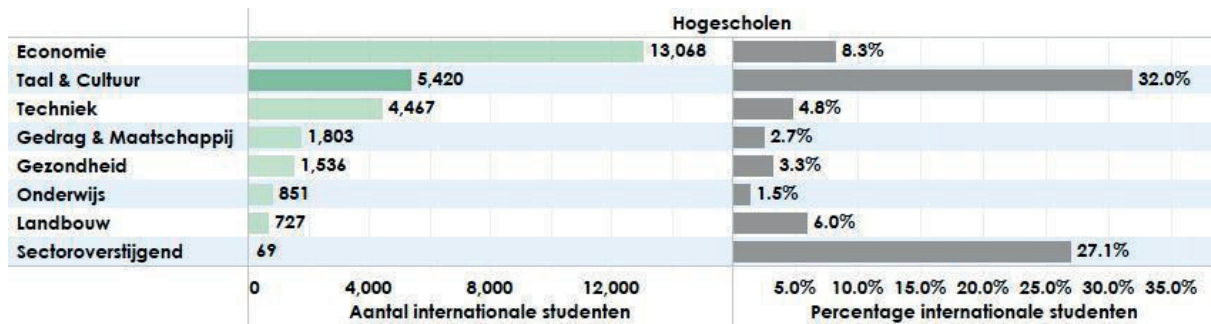
Figuur 2.6: Groei in diploma- en studiepuntmobiliteit uitgesplitst naar hbo en wo (Bron: Nuffic).

Ten tweede zijn er grote verschillen zichtbaar tussen instellingen en vakgebieden. Zo bestaat de studentenpopulatie bij een aantal kunsthogescholen net als bij Universiteit Maastricht voor meer

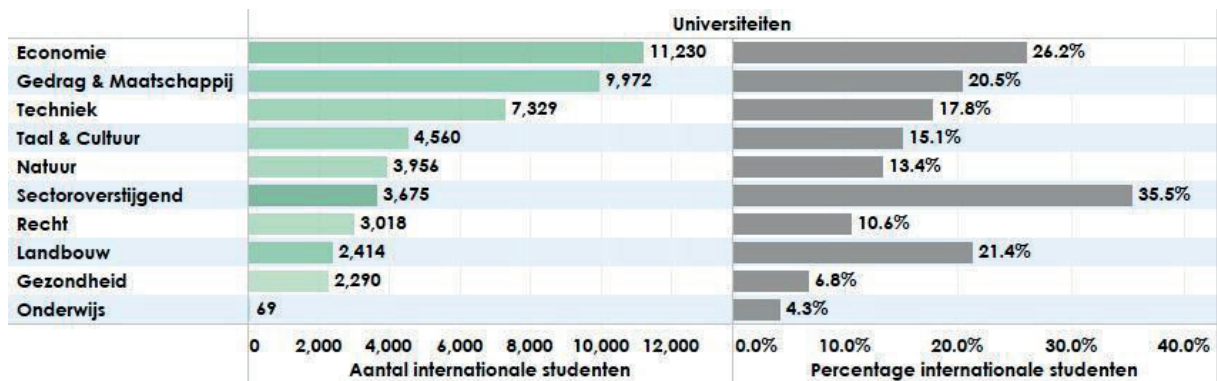
dan de helft uit internationale studenten. Bij andere instellingen ligt dit percentage beduidend lager. Zo kent een aantal hogescholen helemaal geen buitenlandse studenten.

Figuur 2.7: Aantal en aandeel internationale diplomastudenten per instelling in collegejaar 2017-2018 (Bron: Nuffic).

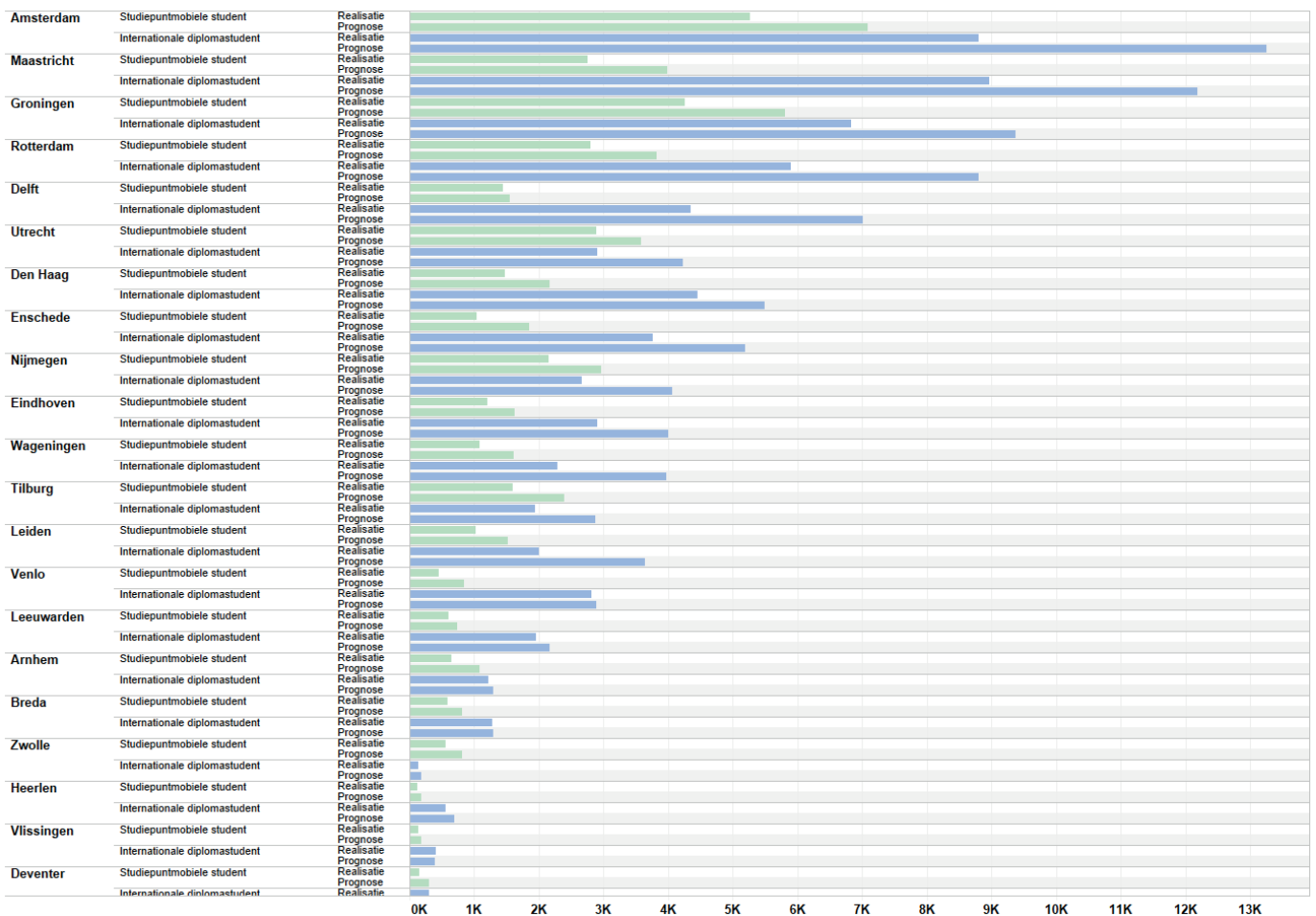
Figuur 2.8: Aantal en aandeel internationale diplomastudenten per hbo-sector in collegejaar 2017-2018 (Bron: Nuffic. NB: het hbo kent slechts één opleiding in het HOOP-gebied sectoroverstijgend).

Figuur 2.9: Aantal en aandeel internationale diplomastudenten per wo-sector in collegejaar 2017-2018 (Bron: Nuffic).

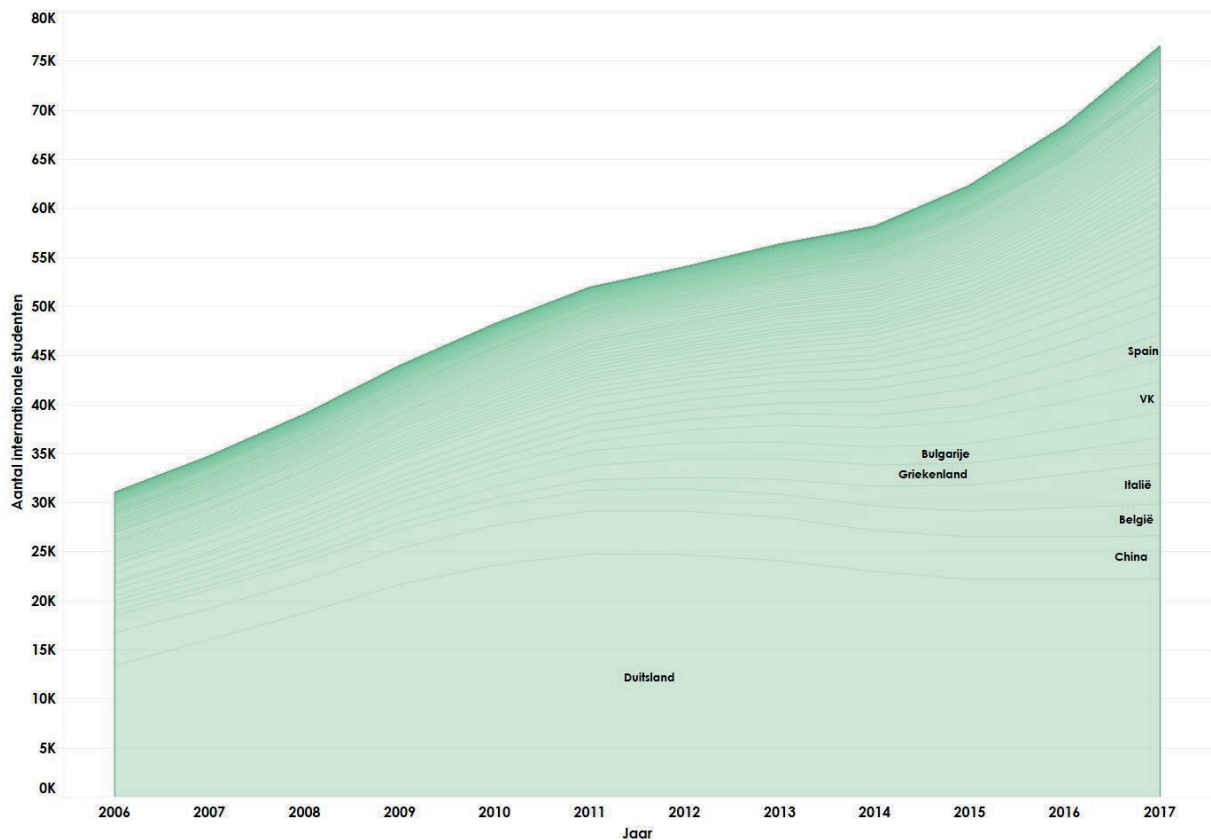
Dit alles vertaalt zich ten derde ook naar een ongelijke verdeling van internationale studenten over de studentensteden in Nederland. Dit geldt zowel voor diploma- als studiepunt mobiele studenten.

In de monitor studentenhuisvesting is een prognose gemaakt voor het studiejaar 2024-2025 (figuur 7), die laat zien dat ook de groei ongelijk verdeeld is.

Figuur 2.10: Ontwikkeling van het aantal internationale studenten t.o.v. collegejaar '16-'17 naar type student en studiestad, collegejaar '24-'25 (bron: Apollo 2017, ABF Research).

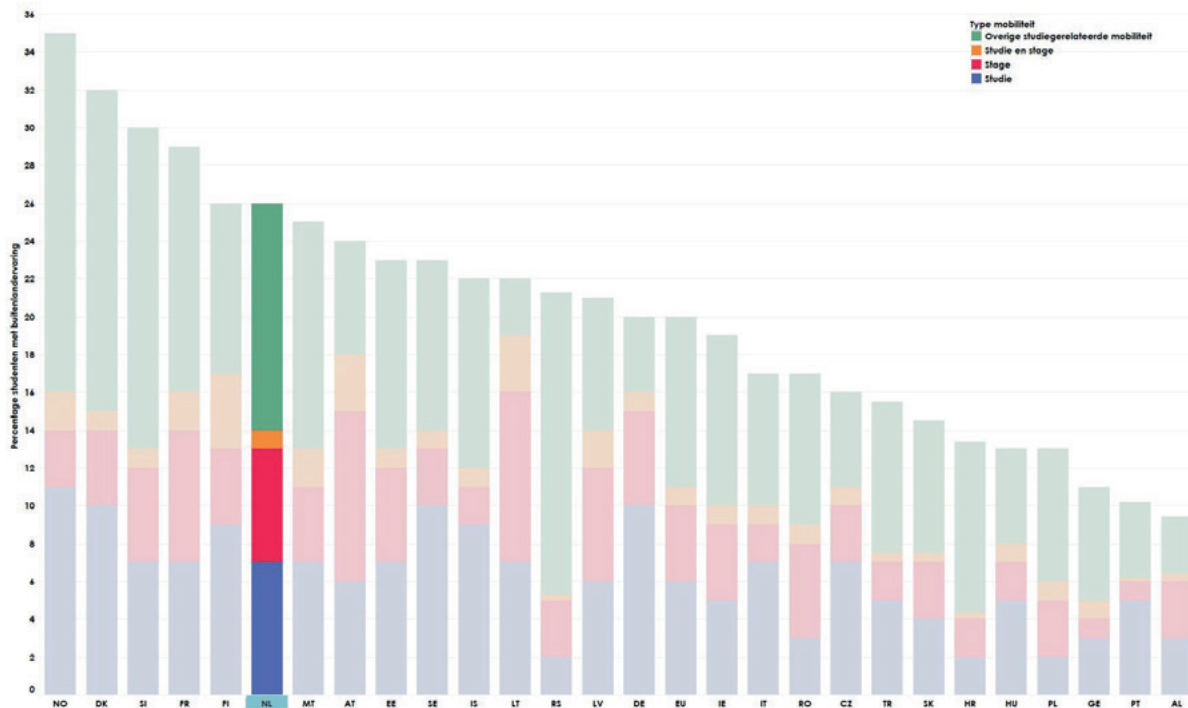
In de vierde plaats is de groei van internationale studenten naar herkomstland ongelijk verdeeld. Zo zien we de laatste jaren een afname van het aantal Duitse studenten in Nederland, wat van oudsher de grootste groep internationale studenten was. De groei komt met name uit Zuid- en Oost-Europese landen. Dit maakt dat de diversiteit van internationale studenten (landelijk) toeneemt (figuur 2.11). Een verklaring voor deze groei ligt in de beperkte arbeidsmarktrelevantie van opleidingen in veel Europese landen, zoals blijkt uit de jaarlijkse nationale hervormingsplannen die in de EU worden gepresenteerd. Daarbij opgeteld de beperkte werkgelegenheid, leidt tot een vraag naar kwalitatief hoogwaardig onderwijs in landen als Nederland. De toenemende diversiteit van de instroom op nationaal niveau, maakt het goed mogelijk een diverse international classroom samen te stellen als er instrumenten komen om hierop te sturen.

Figuur 2.11: Groei van het aantal internationale studenten naar herkomstland (Bron: Nuffic).

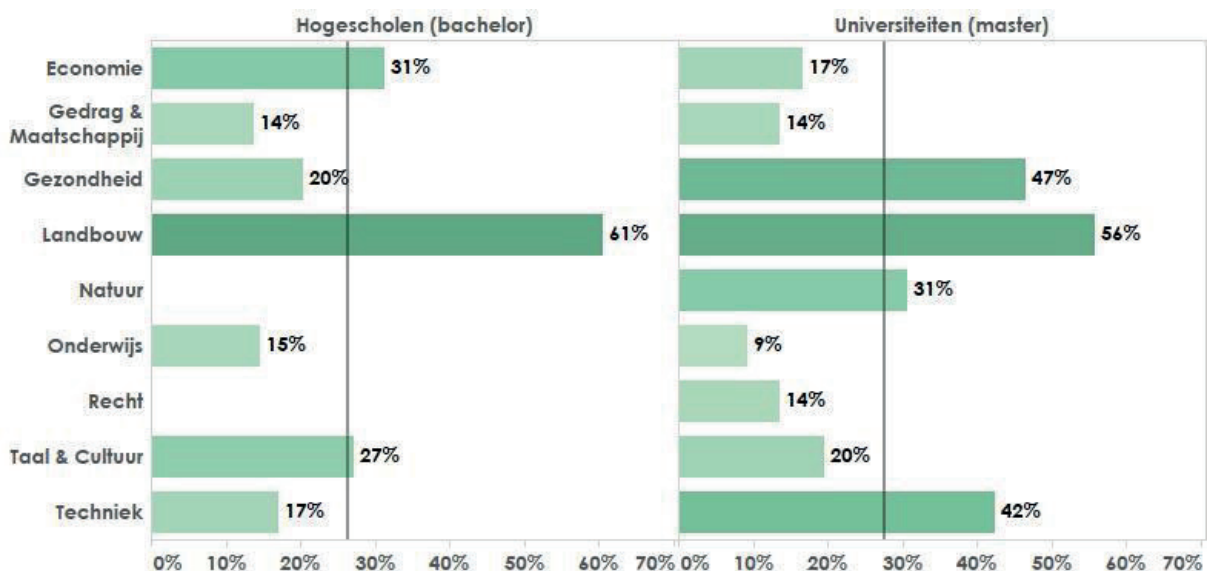
2.3 Uitgaande studiepuntmobiliteit neemt toe

Hogescholen en universiteiten zien dat het opdoen van een internationale leerervaring van toegevoegde waarde is voor de kwaliteit van het onderwijs. Daarom hebben hogescholen en universiteiten de afgelopen jaren bewust ingezet op een groei van de studiepuntmobiliteit in het curriculum, als vorm van internationalisering. In opleidingen is ruimte gecreëerd voor studenten om voor een deel van hun studie of een stage naar het buitenland te gaan, zonder dat zij hierdoor studievertraging oplopen. Gemiddeld doet nu ruim 27% van de hbo- en wo-studenten enige vorm van buitenlandervaring op, namelijk voor studiepunten, stage en andere vormen van studiegerelateerde (korte) uitwisseling of bezoek. Nederland behoort daarmee tot de koplopers in Europa op het gebied van uitgaande studiepuntmobiliteit: slechts 5 Europese landen kennen meer uitgaande studiepuntmobiliteit.

Figuur 2.12: Vergelijking tussen landen van het percentage studenten dat tijdens de studie een internationale ervaring heeft opgedaan (Bron: Nuffic).

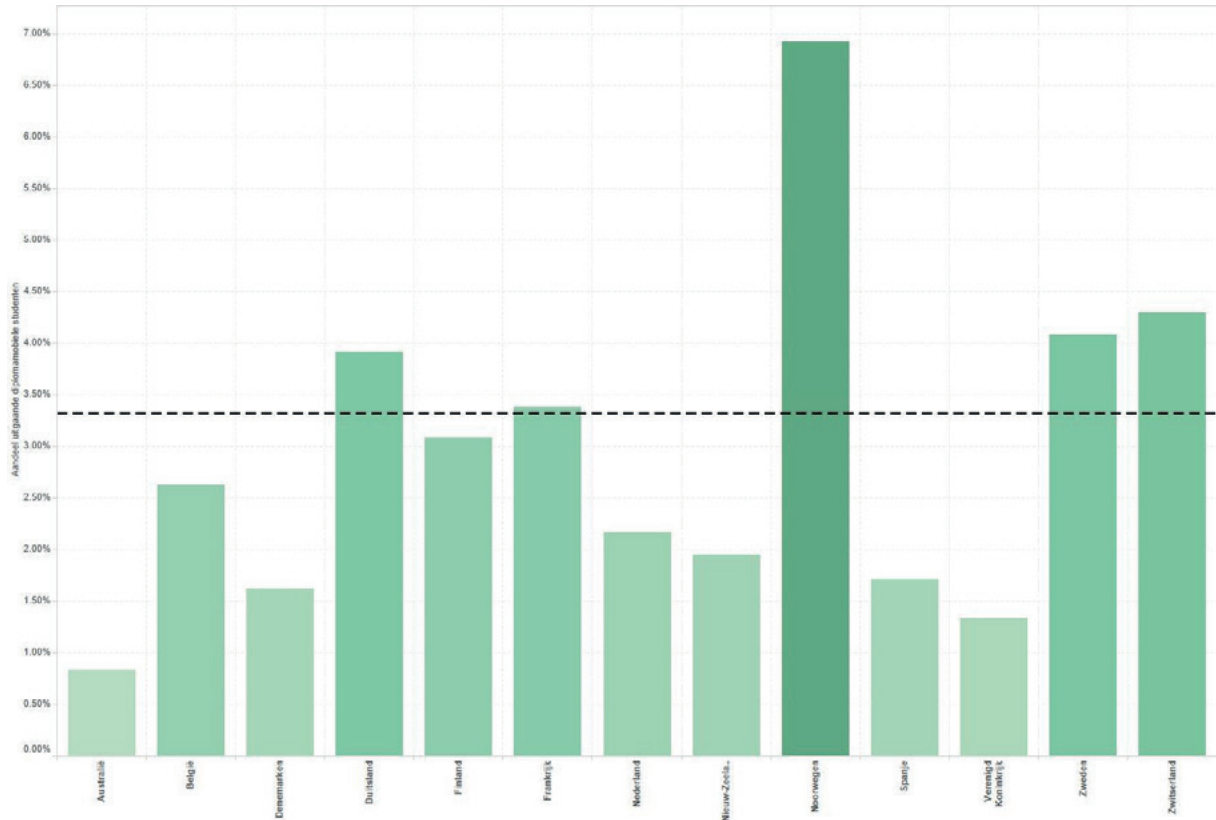
Net als bij de inkomende mobiliteit zijn er grote verschillen tussen instellingen en sectoren zichtbaar. Zo krijgt uitgaande studiepuntmobiliteit bij wo-studenten met name vorm door het volgen van een semester aan vakken bij een buitenlandse instellingen, terwijl in het hbo studiepuntmobiliteit veelal door middel van een buitenlandstage vorm wordt gegeven. Bijvoorbeeld binnen de hbo-sector Agro & Food is zo'n buitenlandstage gemeengoed waardoor 61% van de afgestudeerden een buitenlandervaring heeft opgedaan tijdens zijn of haar studie.

Figuur 2.13: Percentage afgestudeerden met buitenland ervaring, hbo-bachelor en wo master, op basis van 2014-15 cohort (Bron: Nuffic).

2.4 Uitgaande diplomabiliteit is beperkt

Terwijl Nederlandse studenten dus relatief vaak een deel van hun studie in het buitenland volgen, zijn er relatief weinig Nederlandse studenten die voor een volledige studie naar het buitenland gaan. Onderstaande grafiek laat zien dat Nederland hierbij flink lager scoort dan bijvoorbeeld onze directe buurlanden en de meeste Scandinavische landen.

Figuur 2.14: Percentage uitgaande diplomastudenten per herkomstland. De stippellijn geeft het OECD-gemiddelde weer (Bron: Nuffic).

Bijlage 3 – Taalbeleid

In 2002 hebben de EU-staatshoofden en regeringsleiders de ambitie geformuleerd dat iedereen naast de moedertaal nog twee vreemde talen zou moeten beheersen. Ook de Nederlandse regering heeft zich aan deze doelstelling gecommitteerd. Dit sluit aan bij de reeds lang bestaande aandacht voor moderne vreemde talen in het Nederlandse middelbare onderwijs. Ten aanzien van het hoger onderwijs heeft de Europese Commissie onder meer in het Erasmus+-programma mogelijkheden voor jongeren opgenomen om hun talenkennis bij te schaven.

Binnen deze Europese context vinden de ontwikkelingen in het taalbeleid van de Nederlandse onderwijsinstellingen plaats. Kenmerkend voor het Nederlandse hoger onderwijs is het (in Europees perspectief) relatief grote aantal Engelstalige opleidingen. In de gezamenlijke visie internationaal (2014) werd vastgesteld dat dit aanbod onvoldoende voor het voetlicht werd gebracht. Zowel de groei van het aanbod als de zichtbaarheid daarvan heeft de afgelopen jaren geleid tot verdere groei van belangstelling van internationale studenten om naar Nederland te komen.

Onderstaand kader maakt duidelijk onder welke voorwaarden opleidingen voor een andere taal dan Nederlands mogen kiezen.

Het wettelijke kader

In artikel 7.2 WHW is geregeld dat hoger onderwijsinstellingen om verschillende redenen af kunnen wijken van Nederlands als onderwijstaal. Dit kan onder meer wanneer “de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt”. In de wet is vastgelegd dat hoger onderwijsinstellingen een gedragscode moeten opstellen die de besluitvorming over onderwijstaal ondersteunt. Deze gedragscode is in de regel onderdeel van het taalbeleid. Hierin leggen instellingen bijvoorbeeld de volgende zaken vast:

- a. de afwegingen die een rol spelen bij de keuze voor een onderwijstaal per opleiding;
- b. de manier waarop het besluitvormingsproces over de onderwijstaal is ingericht;
- c. het scholingsaanbod dat beschikbaar is voor studenten en docenten.

Naast de eigen gedragscode van elke instelling, is er ook een nationale Gedragscode internationale student hoger onderwijs. Hierin is onder andere vastgelegd dat instellingen toezien op de taalbeheersing van docenten en het taalniveau van internationale studenten.

Bij de keuze voor Engelstalig onderwijs spelen verschillende motieven een rol:

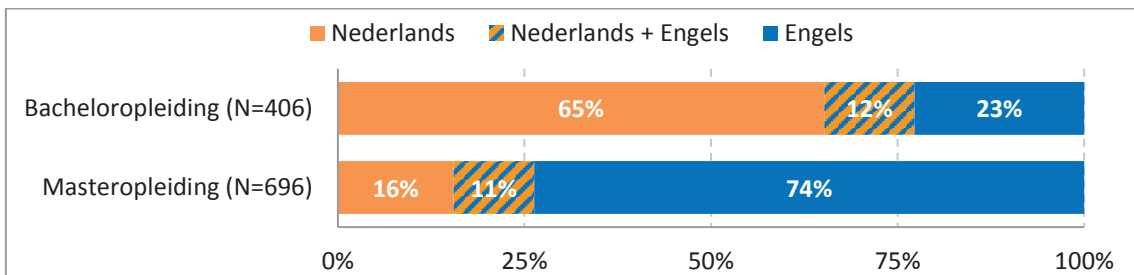
- a. Het creëren van een international classroom. Engelstalig onderwijs maakt het beter mogelijk een gemengde studentengroep van Nederlandse en buitenlandse studenten te creëren, met alle voordelen voor de kwaliteit van onderwijs van dien.
- b. Het arbeidsmarktperspectief. Een grote meerderheid van de studenten die een Engelstalige opleiding volgen (bijvoorbeeld in de techniek), komt terecht in een internationale werkomgeving. De arbeidsmarktkansen van deze studenten stijgen als hun opleiding Engelstalig is. Werkgevers vragen immers om jonge talenten die het Engels goed beheersen en kunnen samenwerken met collega's met verschillende achtergronden.
- c. De wens van studenten zelf. Bij specifieke opleidingen die zowel Nederlandstalig als Engelstalig worden aangeboden, schrijven steeds meer Nederlandse studenten zich in voor de Engelstalige variant. De diverse groep medestudenten is een belangrijke motivatie hiervoor. Uit onderzoek onder alumni (NAE, 2015) blijkt bovendien dat 35% van mening is dat de gevolgde opleiding (veel) te weinig internationale oriëntatie bevat.
- d. Het internationale karakter van de wetenschap en thematiek. In veel vakgebieden staan mondiale vragen centraal, zijn toonaangevende publicaties en veel standaardliteratuur

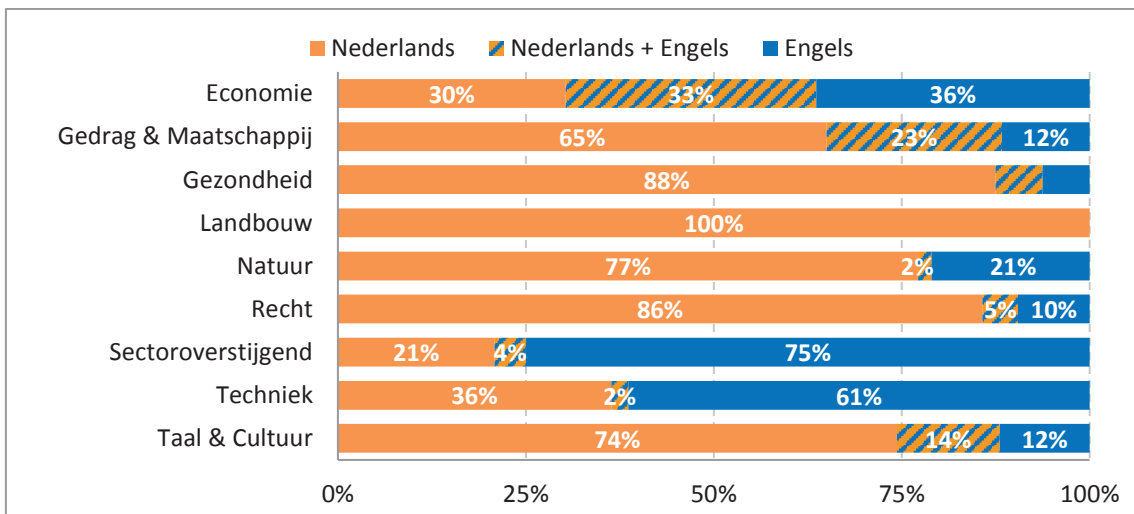
Engelstalig en werken wetenschappers vanuit de hele wereld samen. Nederlandse universiteiten hebben daarom veel internationale onderzoekers in dienst en hebben als vanzelfsprekend een internationaal profiel.

3.1 Opleidingstaal van huidige onderwijsaanbod

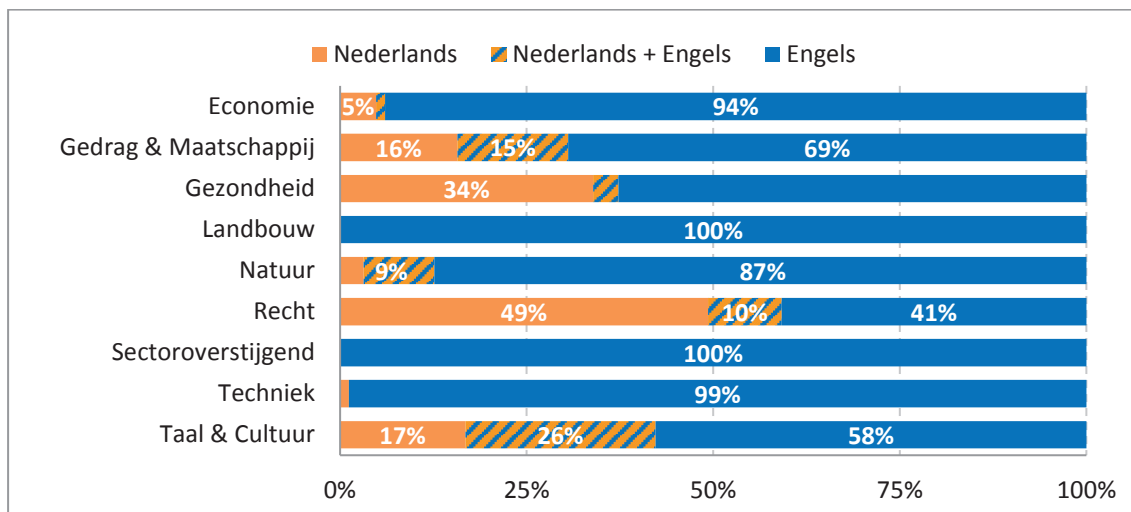
Op dit moment wordt 77% van de bacheloropleidingen aan de Nederlandse universiteiten in het Nederlands aangeboden. Binnen deze opleidingen kan sprake zijn van enkele Engelstalige vakken, maar een student moet de Nederlandse taal machtig zijn om de opleiding te volgen. Dit is inclusief 12% van de bacheloropleidingen waarbij studenten kunnen kiezen tussen een Engelstalige en Nederlandstalige variant. De overige 23% van de bacheloropleidingen is volledig Engelstalig. Met name in de sectoren economie en techniek zijn relatief veel opleidingen Engelstalig, wat ook geldt voor sectoroverstijgende opleidingen (denk aan International Studies). Bij masteropleidingen is de verhouding anders. 74% Van de masteropleidingen is volledig Engelstalig. De overige masteropleidingen zijn (deels) Nederlandstalig.

Figuur 3.1: Taal van universitaire bachelor- en masteropleidingen (collegejaar 2017-2018).

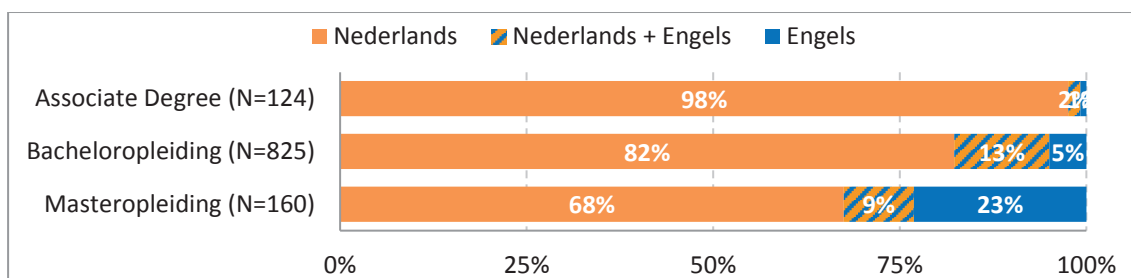

Figuur 3.2: Taal van universitaire bacheloropleidingen per HOOP-gebied (collegejaar 2017-2018).

Figuur 3.3: Taal van universitaire masteropleidingen per HOOP-gebied (collegejaar 2017-2018).

Voor de hogescholen geldt dat van de 1109 opleidingen, 82% van de opleidingen geheel in het Nederlands wordt aangeboden. Ca 7% wordt geheel in het Engels aangeboden en 11% van de opleidingen heeft een Nederlandstalige en Engelstalige variant. Nederlandse studenten kunnen hierbij kiezen of ze de opleiding in het Nederlands of Engels willen volgen. In onderstaande tabel is dit uitgesplitst naar opleidingstype.

Figuur 3.4: Taal van Associate Degree, bachelor- en masteropleidingen aangeboden door hogescholen (collegejaar 2017-2018).

3.2 Studentenoordeel

De Nationale Studenten Enquête laat zien dat de keuze voor Engels naar het studentenoordeel niet leidt tot een lagere onderwijskwaliteit. Studenten van Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen zijn even positief over de kwaliteit van de opleiding en didactiek van de docent. Ook valt op dat (Nederlandse) studenten, met name in volledig Engelstalige opleidingen, tevreden zijn over de beheersing van de Engelse taal van docenten.

		NL	NL/ENG	ENG	Totaal
Algemeen studentoordeel	Bacheloropleiding	4,1	4,1	4,1	4,1
	Masteropleiding	4,1	4,0	4,1	4,1
Studentbeoordeling didactiek docent	Bacheloropleiding	3,8	3,7	3,7	3,8
	Masteropleiding	3,8	3,8	3,8	3,8
Beheersing Engelse taal docenten	Bacheloropleiding	3,6	3,5	3,8	3,6
	Masteropleiding	3,6	3,9	4,1	4,0

Figuur 3.5: Oordeel WO-studenten over opleiding en didactiek docent, naar onderwijstaal (Bron: NSE).

Bijlage 4 – Kosten en baten van internationale studenten

Het is niet mogelijk om voor individuele studenten de exacte kosten en opbrengsten voor de Nederlandse economie te berekenen. Op een meer geaggregeerd niveau is voor de groep internationale studenten op basis van modellen wel na te gaan hoe kosten en baten zich tot elkaar verhouden. Over het algemeen wordt hiervoor een onderzoek van het Centraal Planbureau (CPB) uit 2012 gebruikt.¹⁴

Berekening economische kosten en baten van mobiliteit

Het CPB heeft in 2012 op verzoek van het ministerie van OCW onderzoek gedaan naar de economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs. Uit dat onderzoek komt naar voren dat de komst van internationale studenten een positief effect heeft op de Nederlandse economie en staatskas. Dit positieve effect wordt groter als meer internationale studenten na hun studie in Nederland blijven werken. Anno 2012 was, bij een blijfkans ('stay rate') van 19%, het positieve effect op de overheidsfinanciën jaarlijks ongeveer 704 miljoen euro (CPB, 2012).

Het overheidsbeleid is er daarom op gericht om de blijfkans ('stay rate') van internationale studenten te vergroten. Hogescholen en universiteiten hebben hier in het kader van het programma 'Make it in the Netherlands' werk van gemaakt.

Aanvullend onderzoek door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Nuffic toont aan dat van de internationale studenten inmiddels rond de 25% in Nederland blijft en werkt. Dit betekent dat op basis van de instroom in het collegejaar 2015-2016 de netto jaarlijkse opbrengst van internationale studenten voor de staatskas reeds op ca € 1,57 miljard ligt.¹⁵ Hierbij is reeds rekening gehouden met de uitgaven van de Nederlandse overheid aan het onderwijs voor buitenlandse studenten en de misgelopen opbrengsten door Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren.

In- en uitstroomde studenten collegejaar 2015-2016	Totaal
Totale opbrengst (x €1.000.000)	€1.571

Tabel 4.1: Netto-effect op overheidsfinanciën op geaggregeerd niveau (Nuffic, 2016).

Berekening directe kosten en baten van mobiliteit

Wanneer we enkel kijken naar de studieperiode, zijn op basis van enkele aannames ook de directe kosten voor de overheid (Rijksbijdrage) en opbrengsten voor de onderwijsinstellingen (collegegeld) van internationale mobiliteit te berekenen (vergelijk Elsevier 2018). Bij deze berekeningen worden veel kosten en opbrengsten die in het CPB-rapport zijn genoemd weggelaten. Zo vormt het betalen van het collegegeld van een student (€ 2.006,- in 2017) slechts een beperkt deel van de uitgaven die de Nederlandse economie ten goede komen.¹⁶

Voor de berekening van de directe kosten voor de overheid is de gemiddelde onderwijsbesteding per student vermenigvuldigd met het aantal EER-studenten (excl. NL-studenten).¹⁷ De totale kosten voor niet-Nederlandse EER-studenten komen dan neer op 384 miljoen euro. Voor niet-EER-studenten

¹⁴ In de berekeningen in deze bijlage zijn indirecte opbrengsten van mobiliteit niet meegenomen. Zo vervullen alumni na een positieve ervaring in ons land een ambassadeursrol voor Nederland. Dit kan van meerwaarde zijn in handelsrelaties en internationale betrekkingen. Daarnaast werkt een deel van de alumni bij Nederlandse bedrijven die in het buitenland actief zijn.

¹⁵ Zie Nuffic, *Analyse stayrate van internationale afgestudeerden: 2007-2014, 2016*.

¹⁶ Het Nibud hanteert als normbedrag voor een (Nederlandse) student een uitgave van € 14.592 op jaarbasis.

¹⁷ Dit vormt de grootste student gebonden component van de Rijksbijdrage. Voor het overige zit de bijdrage grotendeels in een vaste voet gegoten.

ontvangen instellingen geen Rijksbijdrage; de komst van deze studenten leidt dus niet tot kosten voor de overheid.

	Rijksbijdrage hbo	Rijksbijdrage wo	Aantal studenten hbo	Aantal studenten wo	Rijksbijdrage totaal
EER-studenten	€ 6.800,-	€ 6.800,-	21.250	34.638	€ 383.860.000,-
Niet-EER studenten	€ 0,-	€ 0,-	6.986	13.869	€ 0,-

Tabel 4.2: Omvang rijksbijdrage gerelateerd aan instroom internationale studenten.

De onderwijsinstellingen ontvangen van internationale studenten collegegeld. Niet-EER studenten betalen een hoger tarief dan EER-studenten. In onderstaande tabel is een inschatting gemaakt van de opbrengsten voor het collegejaar 2017-2018.

	Collegegeld hbo	Collegegeld wo	Opbrengst collegegeld
EER-studenten¹⁸	€ 43 miljoen	€ 70 miljoen	€ 113 miljoen
Niet-EER studenten¹⁹	€ 52 miljoen	€ 112 miljoen	€ 164 miljoen

Tabel 4.3: Omvang collegegeld-inkomsten internationale studenten.

Financiële afweging voor instellingen

Hogeschole en universiteiten ontvangen van zowel EER-studenten als niet-EER-studenten collegegeld en krijgen van de overheid een bijdrage voor het opleiden van EER-studenten. Voor de rijksbijdrage van de overheid geldt dat slechts een beperkt deel van de rijksbijdrage die instellingen ontvangen, meegroeit met een toename van het aantal studenten. Zo stijgt de vaste basisfinanciering die instellingen ontvangen niet mee, alleen een variabel deel wordt vergoed. Voor studenten van buiten de EER (niet-EER) ontvangen onderwijsinstellingen helemaal geen rijksbijdrage. Uitgangspunt is dat het collegegeld dat deze studenten betalen kostendekkend is.

Zo leidt een toename van (internationale) studenten tot een toename van (variabele) inkomsten, maar daalt de gemiddelde bekostiging per student.

Hoewel het werven van internationale studenten voor een instelling daarmee in financieel opzicht niet specifiek aantrekkelijk is, kunnen er bij individuele opleidingen uitzonderingen zijn. Dit kan bijvoorbeeld bij kleine of unieke opleidingen, indien de variabele bekostiging het financieel draagvlak onder de opleiding zou vergroten. Het is van belang dat duidelijk is wat de kosten en baten van de instroom van internationale studenten zijn. Zowel met het oog op transparantie, als met het oog op het maken van goed gemotiveerde beleidskeuzes die bijdragen aan de financiële continuïteit van de instellingen. Jaarlijks zullen de onderwijsinstellingen dan ook een inschatting van deze kosten en baten maken.

¹⁸ Rekenmethode: Opbrengst = aantal niet-Nederlandse EER-studenten x € 2.006.

¹⁹ Rekenmethode: Opbrengst = aantal niet-EER-studenten opleiding Y x instellingscollegetarief opleiding Y (Bron: VH voor hbo en Elsevier Weekblad voor WO).

Bijlage 5 – Ontwikkelingen in buurlanden

Nederland verkeert niet in een vacuüm, maar is als open innovatief land ook afhankelijk van haar concurrentiepositie. De verschillende buurlanden van Nederland houden zich op verschillende manieren bezig met internationalisering. Het is daarom van belang om hierin ambitieus te blijven. Onderstaand kader maakt duidelijk wat de ontwikkelingen in het internationaliseringsbeleid zijn van verschillende Europese landen.

Duitsland

Duitsland zet in op een versterking van de internationalisering van het hoger onderwijs. De drie belangrijkste elementen zijn:

1. Beurzenprogramma's om inkomende mobiliteit van internationaal toptalent te bevorderen. Daarnaast is het Promos programme opgezet om de Duitse uitgaande mobiliteit te promoten.
2. Het versterken van netwerken en internationaliseringsstructuren. Men kent verschillende programma's om het opzetten van strategische partnerschappen en joint programs tussen Duitse en buitenlandse instellingen te bevorderen.
3. Versterking van de DAAD (de Duitse Nuffic) via het Expertise for Academic Collaboration Program. De DAAD heeft meer vestigingen in het buitenland opgezet en de buitenlandse kantoren bieden een intensiever en breder aanbod aan dienstverlening voor Duitse instellingen.

Frankrijk

De focus van de Franse regering ligt op de volgende elementen.

1. Om de studentenmobiliteit te vergroten wordt ingezet op versterking van de Franse culturele diplomatie.
2. Bevordering van de internationale academische en wetenschappelijke solidariteit van het Europese hoger onderwijs.
3. Verhoging van de kwaliteit van het hoger onderwijs door middel van internationalisering.

Verenigd Koninkrijk

In het VK is er nauwelijks sprake van een nationale internationaliseringsstrategie. Internationalisering wordt vormgegeven door autonome instellingen, die minder op nationaal niveau samenwerken dan op het Europese vaste land. De belangrijkste elementen uit de politieke discussie zijn:

1. De eigen uitgaande mobiliteit wordt als te laag gezien. Een belangrijk aandachtspunt is dan ook het bevorderen van de uitwisseling van academici, onderzoekers en instellingsstaf.
2. De kwaliteit moet worden bevorderd met behulp van een Quality Assurance system.
3. Het hoger onderwijs moet inzetten op het bevorderen van economische groei. Onder meer door middel van innovatie.

België (Vlaanderen)

Vlaanderen zet vooral in op kwaliteitsverbetering van het onderwijs met behulp van internationalisering en tevens op de positionering van het Vlaamse hoger onderwijs in de wereld.

1. De mobiliteit van studenten, academici, onderzoekers en staf wordt gestimuleerd. Een derde van de mobiele studenten zou uit een minderheidsgroep moeten komen.
2. Het wordt bevorderd om het principe van Internationalisation@home in de curricula te verwerken.
3. Het opzetten en onderhouden van internationale netwerken wordt bevorderd.

Finland

Het hogeronderwijssysteem in Finland is centralistisch ingericht. Het Finse ministerie van onderwijs heeft een grote rol in de strategiebepaling van de Finse hogescholen en universiteiten.

1. Het Finse ministerie van Onderwijs heeft daarom recent een internationaliseringsstrategie ontwikkeld. Deze 'better together for a better world 2017-2025' strategie geeft hoger onderwijsinstellingen meer ruimte om een eigen profiel te ontwikkelen en zich zo beter van elkaar te kunnen onderscheiden.
2. Er wordt ingezet op 100.000 fulltime internationale studenten in Finland in 2020 (een verdrievoudiging). Vanaf het studiejaar 2017-2018 moeten studenten van buiten de EU/EER voor het eerst collegegeld betalen in Finland, dit zal het behalen van het doel van 100.000 studenten bemoeilijken.
3. Er wordt gewerkt aan regelgeving om internationale studenten na hun afstuderen te behouden voor Finland. Het gaat bijvoorbeeld om belastingvoordelen en het aanbieden van Finse taalcursussen.

Zweden

In Zweden is een speciale onderzoeksgroep in opdracht van de overheid bezig met het ontwikkelen van een nieuwe internationaliseringsstrategie. Een aantal voorstellen voor deze nieuwe strategie:

1. Alle internationaliseringsactiviteiten in het hoger onderwijs moeten bijdragen aan verhoging van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Dit moet worden vastgelegd in de wet.
2. Uitgaande studiepuntmobiliteit moet worden verhoogd. Elke student in het Zweedse hoger onderwijs moet begrip van internationalisering en interculturele vaardigheden ontwikkelen. Studenten die om wat voor reden dan ook niet aan fysieke uitwisseling kunnen deelnemen, kunnen deze vaardigheden op doen via virtuele mobiliteit en digitale technologieën. Concreet: al in 2025 moet 25% van de studenten in Zweden minimaal drie maanden van zijn opleiding in het buitenland hebben gevolgd.
3. Al het wetenschappelijk personeel moet internationale ervaring hebben opgedaan en beschikken over een internationaal netwerk.

Colofon

Dit is een gezamenlijke uitgave van de Vereniging Hogescholen en de Vereniging van Universiteiten.

Vereniging Hogescholen

Prinsessegracht 21

Postbus 123

2501 CC Den Haag

www.vereniginghogescholen.nl

Vereniging van Universiteiten

Lange Houtstraat 2

Postbus 13739

2501 ES Den Haag

www.vsnunl

Fotografie

Pexels

Roel Rozenburg

Den Haag, mei 2018

Inte

